

Universiteit haar ziel kwijt?

***Het gevaar van
de DNA-databank***

***In gesprek met
professor Ellian***

39/7

 DRANKJE DOEN RELAXEN {COLLEGES}
 STAGE LOPEN UITGAAN
INTERNETTEN {STUDEREN} SPORTEN
 COMMISSIE BRALLEN CHILLEN
{LEZEN} FACEBOOKEN REIZEN
FIETSEN MUZIEK LUISTEREN
 FILM KIJKEN LUNCHEN UITSLAPEN
WERKGROEP VOLGEN TWITTEREN
{PLANNEN} GAMEN BIJBAANTJE
MINOR KIEZEN SHOPPEN
BAKKIE DOEN {LEREN} LINKEDINNEN
FEESTEN {AFSTUDEREN}

Je bent al druk genoeg!

Bestel jouw **samenvattingen**
van alle colleges en literatuur
op www.slimstuderen.nl

slim
studeren.nl

	Voorwoord	4
<i>Faculteit</i>	Decaan professor Van der Leun	5
<i>Column</i>	Professor Kinneging - Tvenaarsleerling op de apenrots	6
<i>Analyse</i>	De genormaliseerde ambtenaar in 2020	9
<i>Promotie</i>	Gineke Wiggers - Onder-zoeken	14
<i>Annotatie</i>	Heksenkaas	16
<i>In gesprek met</i>	Professor Ellian	18
<i>Opinie</i>	DNA-databank	23
<i>Opinie</i>	Constitutional dismemberment	26
<i>Questionnaire</i>	Professor Voermans	28
	Juridische Faculteitsvereniging Grotius	30

Jetske Krabbendam

Hoofredacteur

Met de start van het nieuwe studiejaar is ook de redactie van de NOVUM weer begonnen aan een nieuwe jaargang. Het hoofd- en eindredacteurschap is deze zomer door Corné Smit en Mohammad Sharifi overgedragen aan Jurian Bos en mij. Gelukkig blijven zij ook het komende jaar bijdragen aan het magazine als leden van de redactie. Het komende jaar willen wij het tijdschrift dat zij ons hebben toevertrouwd blijven aanscherpen, om zo steeds relevant te blijven voor zowel studenten als medewerkers.

Om het zo makkelijk mogelijk te maken om stukken terug te vinden en te onderscheiden hebben wij de vormgeving en rubricering vernieuwd. Ook hebben we deze maand een rubriek toegevoegd: de Promotie. Daarin vertelt steeds een andere promovendus van onze faculteit over zijn of haar onderzoek, werkzaamheden en ervaringen. Zo willen wij studenten informeren over nieuwe ontwikkelingen in het recht en hen bekend maken met de carrièremogelijkheden binnen de universiteit.

Ons doel is om een aanvulling te vormen op de ontwikkeling van de Leidse rechtenstudent, en een belangrijke manier om dat te doen is door medewerkers en studenten met elkaar te verbinden. Immers hebben de docenten, professoren en promovendi niet alleen inhoudelijke kennis, maar ook levenslessen aan ons te leren. In dit nummer zijn het professor Ellian en professor Voermans die daarover aan het woord zijn. Ook wil ik professor Kinneging bedanken dat hij ook dit jaar weer elke maand een column voor ons schrijft.

Omdat wij door en voor studenten bestaan staat onze inbox altijd open voor reacties op artikelen, ingezonden stukken, sollicitaties, suggesties en feedback. Zo willen wij NOVUM magazine blijven verbeteren.

Ik kijk uit naar het komende jaar en wens u veel leesplezier. ●

Prof. dr. Joanne van der Leun
Decaan Faculteit der Rechtsgeleerdheid

Het facultaire jaar is weer geopend met de jaarlijkse ceremonie in de Hooglandse kerk. Twee dagen daarvoor werd het Academisch jaar groots geopend in de Pieterskerk. In Den Haag werd voor de vijfde keer een feestelijke bijeenkomst gehouden voor de start van het nieuwe studiejaar. En dan heb ik het nog niet eens over al die kleinere openingen en introducties. De vakanties zijn voorbij, de gezichten gebruid. En ondanks al die blijheid zijn er ook mensen die verdriet en tegenslag meemaken of hebben gemaakt. We zijn weer doordrongen van de nieuwe start. Die is voor onze faculteit niet te missen natuurlijk met meer dan duizend nieuwe bachelorstudenten en nog eens honderden masterstudenten en honderden internationale studenten.

Onze nieuwe assessor Jantine heeft mij gevraagd vanuit het bestuur een tipje op te lichten van wat er allemaal speelt op de faculteit. Dat is nogal wat. In de media buitelen de commentaren op de universiteiten over elkaar heen. Nederlandstalig of Engelstalig? Wel of niet een Bindend Studieadvies? Moeten we nou meer met de buitenwereld samenwerken (impact) of minder (afhankelijkheid). Op al die fronten hebben we de nodige ervaring met het werken aan een gezonde balans.

Hoe kunnen we internationalisering samen laten gaan met onze rol in de Nederlandse samenleving? We hebben de meest gemengde groep buitenlandse studenten van alle faculteiten in Leiden en de internationale classroom is een prachtige realiteit. En we zoeken naar manieren waarop de reguliere bachelorstudent daar meer van profiteert. Dat is niet altijd direct zichtbaar maar die effecten zijn er zeker. Hoe kunnen we eerstejaars studenten helpen structuur te vinden en voortgang te boeken terwijl ze ook de vrijheid ervaren hun eigen pas te zoeken? Daarvoor hebben we de Leiden Law Practices in het leven geroepen, en ons uitgebreide systeem blijkt bevorderend te werken, zo stelde een werkgroep onlangs vast. Maar daarna moeten studenten ook meer vrijheid ervaren, zo is ons motto. En door het karakter van de rechtsgeleerdheid en de criminologie is samenwerken met ‘de buitenwereld’ in de basis van de faculteit. Sterker nog: velen van ons combineren de wetenschap met activiteiten in de praktijk. Eigenlijk draait het steeds om de balans blijven zoeken, je blijven verbeteren, kritisch zijn en samenwerken. Wat dat laatste betreft – je zou het wel eens vergeten in alle aandacht voor digitalisering en robotisering, maar samenwerken is de skill van de toekomst. Daar gaan we met z’n allen weer aan werken dit jaar. ●

Tovenaarsleerling op de apenrots

Prof. dr. A.A.M. (Andreas) Kinneging is hoogleraar Rechtsfilosofie. Hij verzorgt o.a. de bachelorvakken Rechtsfilosofie I en II, en doceert in de masterafstudeerrichting Encyclopedie en Filosofie van het Recht. Sinds 2013 schrijft hij maandelijks een column voor NOVUM magazine.

Wat is een universiteit? Je denkt wellicht: dat is de hoogste school die er bestaat. Daar leer je wat je moet weten om later een van de meest begerenswaardige banen te krijgen die bestaan. Waarbij je ‘begerenswaardig’ definieert als ‘leidinggevend’, want stel je voor dat je later een baan krijgt waarin je vooral moet gehoorzamen. Je moet er toch niet aan denken. En natuurlijk definieer je ‘begerenswaardig’ ook als ‘goedbetaald’. Want een hoog salaris is een noodzakelijke voorwaarde voor een goed leven, nietwaar? En ‘begerenswaardig’ is vooral ook een baan waarin je ‘jezelf kunt ontplooien’. Dat kan het best met een academische baan. In al die banen die niet-academisch zijn, kun je je echt niet ontplooien. Toch?

*“Voor zover de universiteit inderdaad
zoiets is geworden, kan ze eigenlijk
geen universiteit meer worden
genoemd. Haar lichaam —de
gebouwen, mensen, regels etc.— is er
nog wel, maar de ziel is eruit.”*

Ik moet je teleurstellen. Dat is niet wat een universiteit is. Ik geef toe dat ze er de laatste decennia wel een beetje op is gaan lijken, al was het maar omdat er zoveel studenten rondlopen die denken dat de universiteit niets anders is

dan het voorselectiemechanisme voor de ‘beste banen’ in bovenstaande zin. En ik vrees met grote vrees dat er tegenwoordig ook een paar docenten en hoogleraren zijn die er zo over denken. Maar al die mensen hebben het lelijk mis. Voor zover de universiteit inderdaad zoiets is geworden, kan ze eigenlijk geen universiteit meer worden genoemd. Haar lichaam —de gebouwen, mensen, regels etc.— is er nog wel, maar de ziel is eruit. De universiteit is, in de mate waarin ze hiertoe vervalt, morsdood.

Wat is de universiteit dan wel? Dat is heel eenvoudig uit te leggen. De universiteit is gericht op de waarheid. Het hoogste gebod dat geldt aan de universiteit is: ‘Zoek en verkondig de waarheid!’ Dat geldt voor de docenten en hoogleraren, zowel in hun onderwijs als in hun onderzoek. En dat geldt ook voor de studenten.

Ik hoor je al denken: ‘Maar waarheid bestaat toch niet?’ Ik neem je dat niet kwalijk hoor. Dat cliché is de laatste decennia in de mode gekomen en wordt er van jongs af aan ingehamerd. Maar, anders dan andere clichés, die dikwijls een kern van waarheid bevatten, is dit cliché complete nonsens. Gevaarlijke nonsens.

Als ik zeg: ‘De oppervlakte van de zon (5500 graden Celsius) is erg heet en die van Saturnus (-178 graden

Celsius) is tamelijk koud’, wat zeg jij dan? Dat dat niet waar is? Nee toch zeker? Hier hebben dus al een waarheid te pakken. En als ik zeg dat in Nederland constitutionele toetsing grondwettelijk verboden is (Art.120 Gw.), terwijl het in de meeste Westerse landen gezien wordt als belangrijke taak van de rechterlijke macht en essentieel onderdeel van de rechtsstaat. Wat zeg jij dan? Dat dat niet klopt? Of dat iedereen daar zijn eigen kijk op kan hebben? Nee toch zeker? Weer een waarheid dus. En zo kan ik nog uren, nee dagen, verdergaan. Maar dat hoeft niet, want de pointe is wel duidelijk, hoop ik. Er bestaan allerlei waarheden en heel veel waarheden kennen we ook al — de universiteiten in de wereld hebben daarbij een cruciale rol gespeeld. Onze hominide voorvaders kenden een veel kleiner deel van de waarheid en liepen als gevolg daarvan rond in berenvellen en sliepen in hollen. Wie nu nog durft te zeggen dat waarheid niet bestaat, moet voor straf zijn mond spoelen met zeep.

Als je een waarheid kent, ken je hem dan voor altijd? Natuurlijk niet. Je kunt ook dingen vergeten. Dat geldt voor jou als individu, maar dat geldt ook voor de samenleving en voor de mensheid als geheel. Een gedachtenexperiment: stel er komt een excentriekeling aan de macht die denkt dat het onderwijs volledig gericht dient te zijn op zelfkennis. Het enige onderwijs dat vanaf dan nog gegeven wordt is

filosofie. Wat gebeurt er dan in de, zeg, halve eeuw die volgt op deze ‘onderwijsvernieuwing’? Er wordt, omdat nu iedereen alleen nog maar filosofie krijgt, bijvoorbeeld geen wiskunde meer gegeven. Dat betekent dat na een halve eeuw niemand meer iets weet van wiskunde. En dus ook niets van natuurkunde en scheikunde. En niet van techniek. En dat betekent dat er geen huizen meer kunnen worden gebouwd, geen wegen, en geen bruggen. Dat er geen stroom meer is, geen fabrieken, geen auto’s, geen treinen en vliegtuigen, geen medicijnen, geen geavanceerd medisch instrumentarium, etc. etc. Kortom, binnen een halve eeuw zitten wij te filosoferen in de hollen waar ook onze verre hominide voorvaders in hebben gewoond. ‘Wij’, dat wil zeggen de paar miljoen mensen die deze ‘sluiting van de geest’ overleven. Want het overgrote deel van de mensheid zal op gruwelijke wijze sterven.

(Dit gedachtenexperiment kun je desgewenst uitbreiden. Wat er zou gebeuren als de wiskunde verdwijnt is duidelijk. De gevolgen zijn onoverzienbaar. Maar wat zou er gebeuren als de rechtsgeleerdheid zou verdwijnen? Zou de wereld zoals wij die kennen dan ook ten onder gaan? En wat zou er gebeuren als de sociale wetenschappen niet meer zouden bestaan?)

Uit dit alles volgt: kennis —wil zeggen ware inzichten omtrent de werkelijkheid— moet worden doorgegeven. Dat is de primaire taak van het onderwijsbestel van elk land. De universiteit is de bewaarplaats van de hoogste en diepste kennis. Daar behoren de mensen te zitten die het diepst in de waarheid zijn doorgedrongen. Die kennis moet aan deze instelling worden doorgegeven. Gebeurt dat niet dan zakt de maatschappij onherroepelijk terug naar een lager peil, en beweegt zich in de richting van de hollen der hominiden.

“Het is evident dat onze intelligentie veel groter is dan die van mensapen, maar ook die van ons is beperkt.”

Wij kennen veel waarheid, maar kennen we alle waarheden? Kennen we de gehele waarheid? Nee. Het is duidelijk dat we heel veel niet weten. Veel mensen zeggen: ‘nog niet weten’. Alsof het zeker is dat we uiteindelijk de gehele waarheid zullen weten, dat we ooit alles zullen weten wat er te weten valt. Dat is echter helemaal niet zeker. Het is heel goed mogelijk, ja zelfs waarschijnlijk, dat wij mensen de werkelijkheid nooit helemaal zullen doorgronden. Een vergelijking: mensapen kan de allereenvoudigste beginselen van het tellen worden bijgebracht. ‘Eén plus twee is drie’ en dergelijke sommen. Wat ingewikkelder sommen —zeg 27 plus 18— zijn echter voor hen onoplosbaar. Dat komt natuurlijk doordat hun verstand beperkt is. Het ware antwoord op de som 27 plus 18 bestaat wel, maar mensapen kunnen die niet achterhalen, omdat ze te dom zijn. Welnu, het is evident dat onze intelligentie veel groter is dan die van mensapen, maar ook die van ons is beperkt. Daarom is het erg onwaarschijnlijk dat we ooit alles zullen weten wat er te weten valt. Dat wil echter ook weer niet zeggen dat we de handdoek maar in de ring moeten gooien. We weten een heleboel en het is vrijwel zeker dat, als we ons best doen, we nog heel wat meer van de waarheid zullen achterhalen. Daar ligt de tweede taak van de universiteit: onderzoek doen, om waarheden te ontdekken die we nog niet kennen.

Wat is de achterliggende gedachte achter dit alles? Ik zal het je vertellen: dat is dat kennen van de waarheid iets goeds is. De idee is dat hoe meer we weten van de waarheid, des te beter. Het is belangrijk daar ook over na te denken. Is het wel waar dat we altijd beter af zijn met de waarheid? Of kun je de waarheid soms maar beter niet weten? Dit is een vraag die door de wetenschap, de universiteit zelf niet meer beantwoord kan worden. Je zou

het een meta-wetenschappelijke vraag kunnen noemen. Een filosofische vraag. De filosofie vraagt immers naar de grond der dingen. Hier heb je zo’n grond.

Klassieke vraag in dit verband: is het goed dat we weten hoe een atoombom te maken? Was het niet beter geweest als we dat nooit hadden achterhaald? Dit is het zogenoemde ‘vraagstuk van de techniek’, waar filosofen van Plato tot Heidegger over hebben geschreven. (‘Techniek’ moet hier breed gelezen worden, inclusief de wiskunde en natuurwetenschappen, die eraan ten grondslag liggen.) En trouwens ook literatoren hebben er veel over geschreven: Aldous Huxley’s *Brave, New World* is een memorabel voorbeeld.

Het vraagstuk van de techniek speelt in onze tijd meer dan ooit. Denk aan big data, artificial intelligence en robotisering. De gewone wetenschapper is met niets anders bezig dan te proberen de mogelijkheden op deze terreinen te vergroten, juist door de kennis ervan te verdiepen. Anders gezegd: hij streeft naar meer waarheid. Steeds meer mensen beginnen zich nu echter ernstig zorgen te maken om die kennistoename. Moeten we al die dingen wel willen weten? Zal die kennis niet uiteindelijk de menselijke vrijheid ondermijnen? Of zelfs een einde maken aan het menselijk bestaan?

Wie hierover nadenkt, lopen de koude rillingen over de rug. Goethe schreef er een prachtig gedicht over, dat ooit nog eens door de Walt Disney Studio’s is verfilmd met Mickey Mouse in de hoofdrol: *De Tovenaarsleerling*. Lees het of kijk het desnoods. Ik denk dat de boodschap van het gedicht waar is. We zijn tovenaarsleerlingen die spelen met vuur. Wat betekent dit voor de universiteit en ons streven naar waarheid? ●

De genormaliseerde ambtenaar in 2020

De ambtenaar heeft niet het meest flitsende imago. Het ambtenarenrecht is voor de sensatiezoeker misschien zelfs een tikkeltje saai. Wel moet worden toegegeven dat de normaliseringsdiscussie sinds eind jaren vijftig van de vorige eeuw de gemoederen flink bezig heeft gehouden.¹ Dit heeft uiteindelijk geresulteerd in de huidige Wet normalisering rechtspositie ambtenaren (Wnra).²

Met de inwerkingtreding van de Wnra en het schrappen van artikel 7:615 BW - dat als grenslijn tussen de toepasselijkheid van het ambtenarenrecht en het civiele arbeidsrecht fungeert - beoogt de wetgever de rechtspositie van (zowel bestaande als toekomstige) ambtenaren en werknemers te harmoniseren.³ De huidige Ambtenarenwet 1929 zal worden vervangen door de vernieuwde Ambtenarenwet 2017 (Aw 2017) en de ambtenaar zal onder het civiele arbeidsrecht gaan vallen.

In dit artikel schets ik de belangrijkste gevolgen van deze normaliseringswet voor de rechtspositie en rechtsbescherming van de (rijks)ambtenaar. Hierbij zal kort worden stilgestaan bij de (collectieve) arbeidsvoorwaardenvorming, het ontslagrecht en de werkgeversaansprakelijkheid bij arbeidsongevallen. Ik rond af met de vraag of de normalisering een verbetering of een verslechtering van de ambtelijke rechtspositie oplevert.

Ferah Taptik
Redacteur

Normalisering van de ambtelijke rechtspositie

De harmonisatie van de rechtspositie van ambtenaren en werknemers heeft lang op zich laten wachten. In de literatuur doen al enige tijd geruchten de ronde dat de wetgever ook met de wijziging van het civiele ontslagrecht (Wwz) het oogmerk heeft gehad om ons klaar te stomen voor de opkomende normalisering van het ambtenaren(ontslag)recht.⁴ De vraag is op welke wijze de harmonisatie van deze separate rechtstelsels de rechtspositie van de ambtenaar zal gaan beïnvloeden.

In dit verband dient allereerst te worden benadrukt dat de normalisering van de ambtenaar niet betekent dat het begrip ‘ambtenaar’ komt te vervallen. Gelijkerwijze zal de ambtenaar met het voortbestaan van de huidige materiële bepalingen in artikel 4 e.v. van de Aw 2017 zijn ambtelijke status behouden. De huidige integriteitsnormen die de bijzondere positie van de ambtenaar karakteriseren, zullen aldus bovenop de bepalingen van titel 10 boek 7 BW vigeren. Ook na de normalisering wordt de ambtenaar immers geacht zich te gedragen zoals een goed ambtenaar betaamt.

In het huidige ambtenarenrecht wordt de ambtenaar middels een eenzijdig besluit aangesteld. Met de normalisering wordt deze publiekrechtelijke aanstelling van de ambtenaar op grond van art. 14 Aw 2017 van rechtswege omgezet in een (tweezijdige) arbeidsovereenkomst, waarop Boek 7 Titel 10 BW van toepassing is.⁵ Deze omzetting heeft geen gevolgen voor de individuele arbeidsvoorwaarden van de ambtenaar met betrekking tot de reeds bestaande beslissingen, afspraken en toezeggingen.

Alhoewel de Wnra op individueel niveau geen wijziging van de arbeidsvoorwaarden teweegbrengt, lijkt dit wel het geval te zijn ten aanzien van de collectieve arbeidsvoorwaardenvorming. De huidige arbeidsvoorwaardenvorming van de ambtenaar wordt behelst door het georganiseerd overleg, met als kern het overleg- en overeenstemmingsvereiste.⁶ Met de eenzijdige vastlegging van het akkoord in een algemeen verbindend voorschrift is de ambtenaar gebonden aan deze regeling, ongeacht of de ambtenaar instemt dan wel lid is van een representatieve vakbond.⁷ Na de normalisering zal echter het cao-recht op de ambtenaar van toepassing zijn. Indien de ambtenaar geen lid is van een contracterende vakbond, is deze enkel met het tot stand komen van een cao niet gebonden aan de gemaakte afspraken (bindingsproblematiek).⁸

Deze problematiek zal zich met name voor kunnen doen bij de eenzijdige wijziging van de individuele arbeidsvoorwaarden. Waar nu wijzigingen in beginsel eenzijdig kunnen worden doorgevoerd, zal binnenkort met de partijafpraak als het nieuwe uitgangspunt een wijziging enkel in overeenstemming met de individuele ambtenaar kunnen worden doorgevoerd.⁹ De overheidswerkgever wordt derhalve flink beperkt in zijn mogelijkheden tot het doorvoeren van zijn wil.

Gelet op het feit dat de toekomstige arbeidsovereenkomst van de huidige ambtenaar in principe geen eenzijdige wijzigingsbeding bevat, zal aan de hand van goed werkgever- en werknemerschap (7:611 BW) moeten worden gezien of de ambtenaar gehouden is tot aanvaarding van de beoogde wijziging.¹⁰ Zelfs indien de overheidswerkgever en de ambtenaar bij de omzetting van de aanstelling afspreken om wel een eenzijdige wijzigingsbeding in de arbeidsovereenkomst op te nemen, geldt dat de overheidswerkgever enkel een beroep kan doen op dit beding indien hij een zodanig zwaarwichtig belang heeft bij de wijziging dat het belang van de ambtenaar daarvoor naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid moet wijken. De ambtenaar zal in de toekomst naar alle waarschijnlijkheid een sterkere positie hebben ten aanzien van de vorming dan wel wijziging van zijn arbeidsvoorwaarden.

Wat betreft de ketenregeling geldt dat eerdere ambtelijke aanstellingen meetellen in de keten van arbeidsovereenkomsten in de zin van artikel 7:668a BW.¹¹ Nu de wetgever heeft nagelaten om ten aanzien van de kwalificatie van opeenvolgende aanstellingen (bij een werkgeverwissel)¹² een regeling te treffen in het overgangsrecht van de Wnra, zou aansluiting kunnen worden gezocht bij het Constar-arrest van de Hoge Raad met betrekking tot de maatstaf van het opvolgend werkgeverschap bij de inwerkingtreding van de WWZ per 1 juli 2015.¹³ De Hoge Raad overweegt dat (bij het ontbreken van specifieke overgangsrechtelijke bepalingen) in verband met de eisen van rechtszekerheid voor zowel de kwalificatie van de werkgeverswisseling als voor de duur van de tussenpozen geldt dat als een keten vóór de datum van inwerkingtreding van de nieuwe wet reeds doorbroken was op grond van de destijds geldende wet, deze na die datum niet met terugwerkende kracht anders beoordeeld moet worden.¹⁴

Normalisering van het ambtenaren(ontslag) recht

Met de inwerkingtreding van de Wnra zal het ambtenarenontslagrecht worden vervangen door het private ontslagrecht. Een van de grootste wijzigingen betreft de overgang van het repressieve naar het preventieve ontslagstelsel. De preventie toets ziet op de mogelijkheid van ontslag van de werknemer enkel door middel van voorafgaande toestemming van het UWV of een verzoek tot ontbinding bij de kantonrechter.¹⁵ De ambtenaar kan binnenkort dus niet meer met een eenzijdig ontslagbesluit door het bevoegde gezag worden ontslagen, om naderhand middels bezwaar of beroep hierop te reageren.

“Uit de rechtspraak volgt immers dat ambtenaren in beginsel eerder worden ontslagen dan wel anderszins bestraft voor gedragingen waarvoor een werknemer onder het onder het civiele arbeidsrecht niet zou worden bestraft.”

Zowel in het ambtenarenrecht als in het arbeidsrecht geldt momenteel een gesloten stelsel van ontslaggronden die nagenoeg vergelijkbaar zijn. De bescherming van de ambtenaar en de werknemer loopt derhalve materieel niet ver uiteen.¹⁶ Een prominent verschil doet zich wel voor wat betreft de ontslagvergoedingen. In tegenstelling tot het ambtenarenrecht, geldt in het civiele recht dat bij elke ontslaggrond¹⁷ een additionele billijke vergoeding mogelijk is, de hoogte van deze vergoeding doorgaans hoger is of kan uitpakken¹⁸ en in de regel ook steeds een transitievergoeding verschuldigd zal zijn.¹⁹ Hiertegenover staan de forse verschillen in de bovenwettelijke sociale zekerheid die o.a. zien op suppletie op de WW (aanvullende en na-wettelijke uitkering) en loondoorbetaling bij ziekte.²⁰

Alhoewel de ontslaggronden na de normalisering vergelijkbaar zijn, meen ik dat de ambtenaar straks vooralsnog sneller zal (kunnen) worden ontslagen dan de niet-ambtenaar wegens enerzijds het gebrek aan de brede scala van disciplinaire maatregelen die momenteel bij een plichtsverzuim tegen de ambtenaar kunnen worden ingezet en anderzijds vanwege de strenge integriteitsnormen die voor de ambtenaar zullen blijven

gelden. Uit de rechtspraak volgt immers dat ambtenaren in beginsel eerder worden ontslagen dan wel anderszins bestraft voor gedragingen waarvoor een werknemer onder het onder het civiele arbeidsrecht niet zou worden bestraft.²¹ Mede in aanmerking genomen dat de wetgever ten aanzien van de jurisprudentie omtrent plichtsverzuim geen wijziging heeft beoogd, zal de rechter binnenkort in geval van (ernstig) plichtsverzuim sneller kiezen voor een ontslag op staande voet dan wel ontbinding wegens verwijtbaar handelen.

Werkgeversaansprakelijkheid voor arbeidsongevallen

De normalisering zal ook verandering brengen in de positie van de ambtenaar en de overheidswerkgever bij arbeidsongevallen.²² De grondslag voor aansprakelijkheid van de werkgever bij arbeidsongevallen vloeit voort uit artikel 7:658 BW. In het ambtenarenrecht volgt de grondslag voor de vordering tot schadevergoeding in geval van een arbeidsongeval (dienstongeval of beroepsincident ex art. 35 ARAR) primair uit de rechtspositieregelingen, waarbij schending van de zorgplicht geen vereiste is voor aanspraak op schadevergoeding.²³

Voor zover de ambtenaar zijn volledige schade vooralsnog niet vergoed kan krijgen, kan hij ten aanzien van zijn restschade aansluiting zoeken bij de jurisprudentiële norm van de CRvB. De Raad hanteert sinds zijn uitspraak van 22 juni 2000 een algemene norm voor werkgeversaansprakelijkheid bij de beoordeling van de restschade, waarbij op dezelfde manier invulling wordt gegeven aan de vereisten van art. 7:658 BW als door de Hoge Raad.²⁴

Hier staat weer tegenover dat de vangnetbepaling van artikel 7:611 BW die voor de werknemer een aanvullende grond (op artikel 7:658 BW) voor schadevergoeding creëert, geen toepassing vindt voor de ambtenaar. De norm van goed werkgeverschap in artikel 125ter AW en 69 ARAR voorziet de overheidswerkgever in de mogelijkheid om slechts onder bijzondere omstandigheden en enkel uit overwegingen van rechtvaardigheid de ambtenaar een vergoeding toe te kennen.²⁵

Desondanks meen ik dat de huidige (rijks)ambtenaar zich in een betere positie bevindt. Voor een geslaagd beroep op de rechtspositionele norm is immers niet vereist dat de werkgever zijn zorgplicht heeft geschonden, waardoor aansprakelijkheid eerder wordt aangenomen.²⁶ Bovendien geldt dat de ambtenaar in het geval van

een beroepsincident ex art. 35 ARAR²⁷ op grond van de rechtspositievoorschriften een recht tot volledige schadevergoeding toekomt.²⁸ Dit geeft toch blijk van een lichte vorm van risicoaansprakelijkheid, die in het arbeidsrecht geheel wordt uitgesloten.

Met het vervallen van de rechtspositieregelingen zal de categorisering van ongevallen en daarmee de rechtspositionele vergoedingen van de ambtenaar komen te vervallen. Het is echter mogelijk dat als resultaat van de cao-onderhandelingen deze begrippen alsmede aanvullende tegemoetkomingen ook in de nieuwe Rijksambtenaren CAO gehandhaafd zullen blijven, waardoor de overheidswerkgever rekening zal moeten houden met een extra grond voor aansprakelijkheid op grond van art. 7:611 BW.²⁹

Concluderende opmerkingen

Een eenduidig antwoord op de vraag of de normalisering een verbetering of verslechtering van de ambtelijke rechtspositie oplevert is dan ook lastig te geven. Gelet op het voorgaande ben ik ervan overtuigd dat de ambtenaar ten aanzien van de gewone werknemer ook na de normalisering zijn voordeligere (financiële) positie behoudt.

“De genormaliseerde ambtenaar behoudt ook onder het arbeidsrecht meer riant aanspraken bij ontslag dan een werknemer in de private sector.”

De ambtenaar geniet momenteel van bovenwettelijke en aanvullende werkloosheidsregelingen bij ontslag. Met de toepasselijkheid van het arbeidsrecht zal de ambtenaar straks ook transitievergoeding ontvangen bij ontslag. Bovendien zal de toekenning van een additionele billijke vergoeding niet meer alleen op de restgrond, maar bij elke ontslaggrond kunnen geschieden.³⁰ Alhoewel binnen de verschillende sectoren van de overheid afspraken zijn gemaakt omtrent de versoering van de bovenwettelijke uitkeringsaanspraken,³¹ behoudt de genormaliseerde ambtenaar ook onder het arbeidsrecht meer riant aanspraken bij ontslag dan een werknemer in de private sector.³² Ook met betrekking tot het recht op doorbetaling van het loon bij schorsing zal de normalisering de ambtenaar wellicht ten goede komen. In het ambtenarenrecht is uitsluiting van het recht op bezoldiging bij een terechte schorsing steeds mogelijk,

terwijl deze mogelijkheid met de introductie van de WWZ aanzienlijk is beperkt.³³ Bovendien geldt dat indien de huidige grondslag voor schadevergoeding op basis van de rechtspositiereglementen inzake dienstongeval of beroepsziekte (dan wel beroepsincident) blijft voortbestaan, de genormaliseerde ambtenaar hierbovenop schadevergoeding kan vorderen op grond van art. 7:611 BW.

Ondanks de voor de ambtenaar geldende strenge integriteitsnormen, moet ook in oogmerk worden genomen dat na de normalisering het handelen van de overheidswerkgever zowel aan de arbeidsrechtelijke normen van goed werkgeverschap als aan de algemene beginselen van behoorlijk bestuur zal worden getoetst.³⁴ De toepasselijkheid van deze beginselen op het privaatrechtelijk handelen van de overheidswerkgever, zal de genormaliseerde ambtenaar derhalve meer rechtsbescherming bieden. Immers, anders dan in het arbeidsrecht, leidt de schending van een van deze beginselen door de overheidswerkgever wél direct tot schending van een op hem rustende norm.³⁵

De genormaliseerde ambtenaar zal mogelijk ook van meer bescherming kunnen genieten in het geval van disfunctioneren. Een cruciale punt van verschil met het arbeidsrecht is dat onder bepaalde omstandigheden het bieden van een verbeterkans in zijn geheel achterwege mag blijven.³⁶ Bovendien geldt dat waar het in het arbeidsrecht vrijwel ondenkbaar is dat een werknemer wegens disfunctioneren wordt ontslagen zonder dat hij eerder is aangesproken op zijn houding of gedrag,³⁷ de bijzondere functie van de ambtenaar met zich meebrengt dat hij onder bepaalde omstandigheden niet vooraf door het bevoegd gezag hier op hoeft te worden gewezen.³⁸

Een laatste verschil betreft de scholings- en herplaatsingsplicht van de werkgever. Waar in het arbeidsrecht het de werkgever is die wordt verplicht om zijn werknemer in staat te stellen scholing te volgen die noodzakelijk is voor het kunnen voortzetten van de arbeidsovereenkomst (art. 7:611a BW), lijkt de scholingsplicht in het ambtenarenrecht eerder op de ambtenaar zelf te berusten.³⁹ Bovendien zal het schenden van deze scholingsplicht straks ook voor de overheidswerkgever tot gevolg hebben dat hem geen beroep meer toekomt op het ontslag wegens disfunctioneren. Tot slot zal de overheidswerkgever binnenkort ook rekening moeten houden met zijn herplaatsingsplicht (art. 7:669 lid 1 BW) jegens de genormaliseerde ambtenaar.⁴⁰

De harmonisatie van de arbeidsverhoudingen van ambtenaren en werknemers blijkt aldus vooralsnog niet zo eenvoudig te zijn. Het is nog afwachten hoe de wet in de praktijk zal uitpakken voor de genormaliseerde ambtenaar en zijn overheidswerkgever. ●

¹ Zie voor een overzicht van de historische ontwikkelingen: A.H.L. de Becker en K. Deckers, 'Normalisering van de ambtelijke status: een rechtsvergelijkende kijk op de Nederlandse situatie', TRA 2013/33. ² De Wet normalisering rechtspositie ambtenaren, Stb. 2017, 123. ³ Zie B. Barentsen, 'De Ambtenarenwet 2017' in: B. Barentsen (red.), *Van ambtenaar naar ambtenaar*, Weert: Celcius juridische uitgeverij 2018, p. 11-15 voor een helder overzicht van de nieuwe ambtenaren, de vertrekambtenaren en de blijfambtenaren. ⁴ A.R. Houweling, 'Verambtelijking van het private ontslagrecht: het beste van beide werelden of een gemiste kans?', in: B. Barentsen (red.), *Van ambtenaar naar ambtenaar*, Weert: Celcius juridische uitgeverij 2018, p. 43. In het bijzonder wordt gewezen op de introductie van het gesloten (ontslag)grondenstelsel ex art. 7:699 BW conform het ambtenarenrecht. ⁵ N. Hummel, 'Het ambtenarenrecht is dood, lang leve het ambtenarenrecht!', *ArbeidsRecht* 2017/20. ⁶ Idem. ⁷ B. Barentsen, 'All quiet aan het normaliseringsfront?', TRA 2018. ⁸ J. Kooistra, S.F.H. Jellinghaus & E. Huisman, *De normalisering: de ambtenaar in het arbeidsrecht*, (2016), p. 19. ⁹ S.F.H. Jellinghaus, 'De 'genormaliseerde' reorganisatie', in: B. Barentsen (red.), *Van ambtenaar naar ambtenaar*, Weert: Celcius juridische uitgeverij 2018, p. 172. ¹⁰ J. Gianotten (2017), 'Van ambtenarenrecht naar (civiel) arbeidsrecht', geraadpleegd van: [https://www.capra.nl/4_2180_Van-ambtenarenrecht-naar-\(civiel\)-arbeidsrecht.aspx](https://www.capra.nl/4_2180_Van-ambtenarenrecht-naar-(civiel)-arbeidsrecht.aspx). ¹¹ B. Barentsen, TRA 2018/20. Bovendien moet worden opgemerkt dat ook elk uitzendovereenkomst (in beginsel) meetelt als schakel in de keten; de aanstelling dient binnen drie maanden volgend op de uitzendwerkzaamheden plaats te vinden. ¹² De kwalificatie van opvolgend werkgeverschap bij een werkgeverswissel in het arbeidsrecht verschilt namelijk van de kwalificatie in het ambtenarenrecht. In het arbeidsrecht geldt dat ook arbeidsovereenkomsten bij voorgaande (verschillende) werkgevers meetellen voor de keten indien de nieuwe arbeidsovereenkomst dezelfde vaardigheden en verantwoordelijkheden eisen als de vorige arbeidsovereenkomst. In het ambtenarenrecht verschilt de kwalificatie van de ketenregeling per rechtspositiereglement. ¹³ HR 17 november 2017, ECLI:NL:HR:2017:2905, NJ 2018/126 m.nt. E. Verhulp (Constar). ¹⁴ Uit de nota van toelichting van het Rijk volgt dat verschillen in werkzaamheden en arbeidsvoorwaarden ten aanzien van opeenvolgende aanstellingen de keten niet onderbreken. Wel geldt dat er geen sprake is van een keten van tijdelijke aanstellingen, indien die aanstellingen verleend zijn door verschillende ministers, ook al is de betrokken ambtenaar in algemene dienst van het Rijk aangesteld. ¹⁵ Houweling 2018, p. 44. ¹⁶ M.Y.H.G. Erkens & M.A. Schneider, 'Normalisering en rechtsbescherming: een proces 'in reverse'', in: B. Barentsen (red.), *Van ambtenaar naar ambtenaar*, Weert: Celcius juridische uitgeverij 2018, p. 122. ¹⁷ In het ambtenarenrecht is een additionele billijke vergoeding enkel mogelijk bij de restgrond. Wel moet worden opgemerkt dat onder de categorie restgrond in het ambtenarenrecht ook de verstoorde arbeidsverhouding valt, aldus de huidige g-grond in het arbeidsrecht. ¹⁸ In het ambtenarenrecht wordt namelijk nog steeds de CRvB-formule toegepast, die vaak een dempend effect heeft op de hoogte van de vergoeding. ¹⁹ Houweling 2018, p. 55. ²⁰ H.J.M. Richters, 'De sociale zekerheid van de ambtenaar nu en na normalisering', in: B. Barentsen (red.), *Van ambtenaar naar ambtenaar*, Weert: Celcius juridische uitgeverij 2018, p. 64. ²¹ J.J. Blanken, 'De ambtelijke kernwaarden en integriteit', in: B. Barentsen (red.), *Van ambtenaar naar ambtenaar*, Weert: Celcius juridische uitgeverij 2018, p. 31. ²² Zie: A.C.M. van Vliet, 'De gevolgen van de normalisering voor aansprakelijkheid voor arbeidsongevallen en beroepsziekten', in: B. Barentsen (red.), *Van ambtenaar naar ambtenaar*, Weert: Celcius juridische uitgeverij 2018. ²³ B. Barentsen, 'Werkgeversaansprakelijkheid: het is niet goed of het deugt niet', TRA 2014/2. ²⁴ CRvB 22 juni 2000, ECLI:NL:CRVB:2000:AB0072, TAR 2000/12 (Rovers/Reinier van Arkel). ²⁵ W. Brinkkemper, 'Van arbeidsongeval tot beroepsincident', *ArbeidsRecht* 2009/3. ²⁶ Van Vliet 2018, p. 77. ²⁷ 'Een dienstongeval of beroepsziekte voortvloeiend uit een gevaarzettende situatie die rechtstreeks verband houdt met de uitvoering van zijn taak waaraan de ambtenaar zich vanwege zijn specifieke functie niet kan onttrekken.' ²⁸ Van Vliet 2018, p. 78. ²⁹ Van Vliet 2018, p. 101. ³⁰ Houweling 2018, p. 55. ³¹ Richters 2018, p. 71. ³² Idem. ³³ B. Barentsen, TRA 2018. ³⁴ Erkens & Schneider 2018, p. 114. ³⁵ Idem. ³⁶ CRvB 11 november 2010, ECLI:NL:CRVB:2010:BP6274; CRvB 20 januari 2011, ECLI:NL:CRVB:2011:BP2029. Dit doet zich doorgaans voor in het geval van het schenden van integriteitsnormen of het plegen van plichtsverzuim, waardoor de ontstane twijfel ten aanzien van de integriteit van de ambtenaar door het volgen van een verbetertraject niet kan worden weggenomen. ³⁷ Ktr. Utrecht, 5 oktober 2015, ECLI:NL:RBMNE:2015:7666. ³⁸ CRvB 20 januari 2011, ECLI:NL:CRVB:2011:BP2029; CRvB 25 augustus 2016, ECLI:NL:CRVB:2016:3169. ³⁹ A.J.F.A. Verhoeven, *Rechten en plichten van de ambtenaar*, Apeldoorn-Antwerpen: Maklu 2008, p. 227. ⁴⁰ Volgens vaste rechtspraak van de Raad hoeft de overheidswerkgever voorafgaand aan het ontslagbesluit wegens disfunctioneren geen aandacht te besteden aan een eventuele herplaatsing van de ambtenaar in een andere functie, zie: CRvB 27 juni 2013, ECLI:NL:CRVB:2013:758; CRvB 16 maart 2017, ECLI:NL:CRVB:2017:1074.

Onder-Zoeken

Onderzoek naar juridische zoektechnologie

Zoeken naar juridische documenten is iets waar iedereen binnen deze faculteit wel eens mee te maken heeft gehad. Van een relatief simpele zoekopdracht naar een arrest of wettekst, tot het maken van een literatuuroverzicht voor een scriptie. Om juristen te helpen sneller en makkelijker informatie te vinden zijn er juridische zoeksystemen zoals rechtspraak.nl en LexisNexis. Deze systemen ‘begrijpen’ dat wanneer een jurist zoekt naar een zoekterm als ‘HR’, hij/zij hoogstwaarschijnlijk de Hoge Raad bedoelt, en niet een hoge rendementsketel of human resources.

Ondanks de hulp van deze systemen, blijft het een uitdaging om in de grote berg van juridische documenten snel de juiste informatie te vinden. Hoewel er veel onderzoek gedaan wordt naar zoektechnologie, wordt dit voornamelijk gedaan voor zoeken op het internet, niet voor specialistisch zoeken zoals juridisch zoeken. Mijn promotieonderzoek richt zich daarom op het verbeteren van de ranking - de volgorde waarin zoekresultaten worden gepresenteerd – specifiek voor juridische zoeksystemen. Daarbij kijk ik of we aan de hand van het gebruik van publicaties – hoe vaak ze geopend en geciteerd worden – een mate van relevantie af kunnen leiden.

Het doen van onderzoek begint vaak met het vaststellen van definities. In mijn geval begon het met de vraag wat relevantie precies is, en of dit voor alle soorten juristen (wetenschappers, advocaten, medewerkers van de rechterlijke macht) hetzelfde is. Om de perceptie van relevantie onder juristen te onderzoeken heb ik gebruik gemaakt van log data van de juridische zoekmachine Legal Intelligence en een enquête.

Uit de resultaten blijkt dat juristen eigenlijk té goed weten wat ze zoeken, en vooral in wat voor soort document deze informatie het beste gevonden kan worden. Dit blijkt echter lastig te vertalen naar een zoekopdracht. Als een jurist bijvoorbeeld wil zoeken naar de maximum vergoeding die gegeven kan worden voor deskundigenonderzoek, dan zal hij/zij vaak op zoek zijn naar praktische informatie daarover, met bij voorkeur een handige tabel met bedragen. Een veelvoorkomende zoekopdracht zal zijn ‘maximum tarief deskundigenonderzoek’. Het zoekstelsel zal dan alle resultaten teruggeven waar deze termen in voorkomen. Maar dus niet alleen documenten waar daadwerkelijke bedragen in staan, maar ook documenten die een discussie bevatten of er een maximum tarief zou moeten bestaan voor deskundigenonderzoek.

Uit deze enquête zijn een aantal concrete punten naar voren gekomen die zouden kunnen leiden tot een betere wisselwerking tussen de gebruiker en het zoekstelsel. Zo blijkt dat gebruikers de relevantie van een zoekresultaat beter op waarde kunnen schatten wanneer zij de zoektermen terug zien komen in de lijst van resultaten. Bijvoorbeeld door (net als bij Google) snippets te tonen van de context van de zoektermen in het resultaat, in plaats van een door de uitgever bepaalde samenvatting. Maar het zou voor gebruikers ook waardevol zijn als zij in hun zoekopdracht aan kunnen geven naar wat voor soort document zij op zoek zijn, zodat de resultatenlijst beperkt blijft tot resultaten van dat documenttype.

Gineke Wiggers heeft de studie *European Law School* gevolgd aan de Universiteit Maastricht, waarna ze enkele jaren heeft gewerkt voor juridische uitgevers. Tijdens haar werk bij *Legal Intelligence* heeft ze haar kennis over IT verder ontwikkeld, wat uiteindelijk heeft geleid tot dit onderzoeksproject aan de Universiteit Leiden. Op 1 mei 2017 is ze begonnen als promovenda bij eLaw, Centrum voor Recht en Digitale Technologie, in samenwerking met het Leiden Centre of Data Science.

De volgende stap in mijn onderzoek zal zijn om te kijken of het gebruik van de documenten door de juristen overeenkomt met deze factoren van relevantie, en of deze gebruikt kunnen worden als benadering voor relevantie in het rankingalgoritme van het zoekstelsel. Hiervoor wordt onder andere gebruik gemaakt van een citatie-index en log data. Als laatste stap zal dit nieuwe algoritme geëvalueerd moeten worden, om te kijken of het juridische professionals daadwerkelijk helpt in hun zoektocht naar relevante juridische informatie.

“Binnen andere faculteiten kan soms het idee leven dat wij bij rechtsgeleerdheid geen echte wetenschap beoefenen.”

Binnen andere faculteiten kan soms het idee leven dat wij bij rechtsgeleerdheid geen echte wetenschap beoefenen, omdat rechtsgeleerdheid zo nauw verbonden is met de praktijk. Maar de faculteit besteedt veel tijd en aandacht aan het opleiden van haar promovendi voor het doen van allerlei soorten onderzoek, waaronder kwantitatief onderzoek als enquêtes. Dit maakt het doen van onderzoek leuk en divers, en het promoveren tot een traject waar ik niet alleen vakinhoudelijke kennis opdoe, maar ook tal van nieuwe vaardigheden leer.

Promovendi worden ook aangemoedigd om verder te kijken dan de eigen faculteit en universiteit, bijvoorbeeld door naar conferenties te gaan, en bij te dragen aan de organisatie daarvan. Zo mocht ik afgelopen juni naar de ACM SIGIR Conference on Research and Development in Information Retrieval in Ann Arbor Michigan, waar ik als vrijwilliger bijgedragen heb aan het goede verloop van de conferentie, en een van mijn begeleiders heb kunnen helpen bij de eerste workshop over professional search, die zij organiseerde. In november verwelkomen we de Dutch-Belgian Information Retrieval Workshop in Leiden, waarvoor de voorbereidingen al in volle gang zijn.

Het presenteren van het onderzoek op conferenties biedt de mogelijkheid om in een relatief vroeg stadium feedback te krijgen, wat de kwaliteit van het onderzoek ten goede komt. Daarnaast bieden conferenties de mogelijkheid om over het onderzoek te praten met andere wetenschappers uit binnen- en buitenland, wat steeds nieuwe inspiratie en motivatie oplevert om juridische zoektechnologie voor juristen verder te verbeteren. ●

Helaas, Heksenkaas

Smaak verdient vooralsnog geen auteursrechtelijke bescherming

In deze bijdrage worden de mogelijkheden voor auteursrechtelijke bescherming van de smaak van voedingsmiddelen besproken. Hiertoe wordt de spraakmakende Levola/Smilde Foods-zaak uit de doeken gedaan. In deze zaak ging het er kortgezegd om of de smaak van Heksenkaas auteursrechtelijke bescherming verdient.

‘Over smaak valt niet te twisten’. Of het nu gaat over een abstract kunstwerk aan de muur van de buurman, een extravagante outfit van een toevallige passant of een restaurantbezoeker die extra sambal uit zijn tas tovert om zijn gerecht mee te besprenkelen, je hoort deze oeroude uitspraak nog vaak uit de mompelende monden van hoofdschuddende toeschouwers komen.

Toch blijkt uit recente rechtspraak dat er voor de rechter wel degelijk over smaak getwist kan worden. En dan in de meer letterlijke zin, namelijk over de smaak van voedingsmiddelen. Een sprekend voorbeeld daarvan is de zaak Levola/Smilde Foods. In deze zaak ging het om het volgende.

De strijd der kazen

Levola Hengelo BV (hierna ‘Levola’) en Smilde Foods BV (hierna ‘Smilde Foods’) liggen met elkaar in de clinch. Levola is een bedrijf dat actief is op het gebied van de productie en verhandeling van verse levensmiddelen.¹ Levola is in 2011 een plaatselijke groenteboer op het spoor gekomen die een verrukkelijke roomkaas produceerde en dat in zijn winkel verkocht. Deze roomkaasvariant droeg de naam ‘Heksenkaas’. Levola was zo enthousiast over dit product dat zij besloot met de groenteboer een overeenkomst te sluiten met de inhoud dat de groenteboer het volledige exclusieve auteursrecht met betrekking tot

de receptuur, de bereidingswijze en de smaakzintuiglijke kenmerken van het product Heksenkaas overdraagt aan Levola. Hierop heeft Levola de productie en verhandeling van Heksenkaas ondergebracht in de door haar opgerichte Heksenkaas B.V.

Smilde Foods is eveneens producent van een roomkaas, welke verkocht wordt als ‘Witte Wievenkaas’. Vanzelfsprekend is Levola niet blij met een soortgelijke roomkaas op de markt en wendt zich tot de rechtbank Den Haag. Aldaar houdt Levola een vlammend betoog, met als doel de rechtbank ervan te overtuigen dat de smaak van Heksenkaas auteursrechtelijke bescherming verdient.

Om dat betoog kracht bij te zetten legt zij onder meer een deskundigenrapport voor waarin de deskundige concludeert dat de ‘persoonlijke creatieve keuzes van de maker in de smaak van Heksenkaas tot uiting komen en dat die smaak het resultaat is van culinaire creativiteit.’ Verder oordeelt de deskundige dat de smaken van kazen van beide producenten ‘nagenoeg identiek’ en dat de ‘verschillen verwaarloosbaar’ zijn.²

Uitspraak rechtbank

De rechtbank Den Haag is echter kritisch en nauwkeurig. Na de zitting proeft de gehele meervoudige kamer van de verpakking Heksenkaas die door Levola is achtergelaten.³ De rechtbank komt tot een andere conclusie dan de deskundige. Volgens de rechtbank kan smaak in bepaalde gevallen voor auteursrechtelijke bescherming vatbaar zijn, maar niet in dit geval. De rechtbank is van oordeel dat Levola onvoldoende heeft onderbouwd⁴ waarom de smaak van Heksenkaas origineel is. Dit met name in

het licht van het door de wederpartij gevoerde verweer. Volgens de wederpartij zijn er al sinds jaar en dag allerlei soorten roomkazen op de markt die op smaak zijn gebracht met knoflook en verse kruiden. Heksenkaas zou daarom geen voor auteursrechtelijke bescherming vatbare trekken vertonen. De rechtbank Den Haag schaaft zich achter dit betoog. Het deskundigenrapport dat door Levola is ingebracht weet de rechtbank ook niet te overtuigen. Verder doet de rechtbank er nog een schepje bovenop door te stellen dat er ‘geen sprake is van enige verrassende smaak’.⁵

Hof van Justitie

Dit oordeel stemt Levola natuurlijk niet tevreden, en zij gaat in hoger beroep bij het Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden.⁶ Het hof wil blijkbaar zijn vingers niet aan het voorliggende vraagstuk branden en ziet zich dan ook genoodzaakt om het in deze zaak hogerop te zoeken. Het gerechtshof wendt zich tot het Hof van Justitie van de Europese Unie (hierna ‘Hof van Justitie’) met een aantal prejudiciële vragen. Het hof vraagt kortgezegd aan het Hof van Justitie of het Unierecht zich ertegen verzet dat de smaak van een voedingsmiddel – als eigen intellectuele schepping van de maker – auteursrechtelijk beschermd wordt.

Op 25 juli 2018 is de conclusie van de Advocaat-Generaal (hierna ‘AG’) van het Hof van Justitie verschenen. In zijn conclusie gaat hij niet heel diep in op de zaak zelf, maar geeft aan wat de mogelijkheden in het Unierecht zijn om een smaak auteursrechtelijke bescherming toe te kennen.

Uit de Uniewetgeving volgt dat ‘werken van letterkunde en kunst’ voor auteursrechtelijke bescherming vatbaar zijn.⁷ De AG wijst er in dat verband allereerst op dat de auteursrechtelijke bescherming van een smaak van een voedingsmiddel niet specifiek is geregeld in de Uniewetgeving.⁸ Toch sluit de AG niet uit dat een smaak auteursrechtelijk beschermd kan worden. Het is dan wel vereist dat deze smaak oorspronkelijk, voldoende nauwkeurig en objectief identificeerbaar is.⁹ Auteursrechtelijke bescherming heeft namelijk betrekking op oorspronkelijke uitdrukkingvormen en niet op denkbeelden of concepten.

Kanttekening en toekomstvisie

De AG maakt bij de bovenstaande prognose wel een zeer belangrijke kanttekening. Gelet op de huidige stand van de techniek lijkt een dergelijke nauwkeurige en

objectieve identificatie van een smaak op dit moment niet mogelijk.¹⁰ Smaak blijft vooralsnog een puur subjectieve ervaring. Het is vooralsnog niet mogelijk om deze ervaring objectief weer te geven. De AG sluit niet uit dat het in de toekomst technisch mogelijk zal worden om smaken door een computer te laten ‘lezen’ en objectief vast te stellen of smaken van verschillende producten overeenkomen of niet. Vooralsnog komt de AG tot de conclusie dat het in het belang van de rechtszekerheid vereist is dat een werk voldoende nauwkeurig en objectief geïdentificeerd kan worden. Nu dit voor smaak (nog) niet mogelijk is, concludeert de AG dat de smaak van Heksenkaas naar Unierecht niet auteursrechtelijk beschermd wordt. Hiermee houdt de oeroude wijsheid dat over smaak niet te twisten valt voorlopig nog even stand. ●

¹ Rechtbank Den Haag 3 mei 2017, ECLI:NL:RBDHA:2017:4384, r.o. 2.1. ² Idem, r.o. 2.8. ³ Idem, r.o. 4.14. ⁴ De rechtbank achtte het extra kwalijk dat Levola haar stellingen niet toereikend had onderbouwd, aangezien het op dit punt in een eerdere procedure voor de rechtbank Gelderland ook spaak was gelopen. Volgens de rechtbank mocht van Levola een deugdelijke motivering van haar stellingen worden verwacht. Zie: Rechtbank Den Haag, ECLI:NL:RBDHA:2017:4384, r.o. 4.15. ⁵ Rechtbank Den Haag 3 mei 2017, ECLI:NL:RBDHA:2017:4384, r.o. 4.14. ⁶ Levola gaat echter niet in hoger beroep tegen het vonnis van de Rechtbank Den Haag, maar tegen de uitspraak van de Rechtbank Gelderland. Zie: Hof Arnhem-Leeuwarden 23 mei 2017, ECLI:NL:GHARL:2017:6697. ⁷ Zie: Preambule bij Richtlijn 2001/29, overweging 19. ⁸ Conclusie AG HvJ EU 25 juli 2018, IEF 17873; IEFbe 2678, ECLI:EU:C:2018:618, C-310/17, r.o. 37. ⁹ Idem, r.o. 55. ¹⁰ Idem, r.o. 57.

Christiaan Silven
Redacteur

18 **NOVUM** magazine • jaargang 39 • nummer 7 • oktober 2018 • Leiden Law School

‘U bent een bekend gezicht aan de faculteit. Waar kunnen studenten u tegenkomen?’

Iedere rechtenstudent maakt al vrij snel kennis met mij, aangezien ik in het eerste blok de colleges van het eerstejaars-vak Inleiding Recht verzorg. Dat is een heel belangrijk klassiek vak, dat ik zelf ook heb gehad en door de loop van de tijd heen onder verschillende namen aan deze Universiteit is gedoceerd. Dat vak is de kennismaking met enkele belangrijke begrippen in het recht, de verschillende rechtsgebieden en de rechtswetenschap.

De vraag die ik altijd aan studenten stel is of ze rechtsgeleerdheid of rechtswetenschap studeren. Deze vraag brengt altijd verwarring - niet alleen bij studenten maar ook bij wetenschappers zelf. Bij een wetenschapper denkt men immers al gauw aan iemand die een telescoop heeft gebouwd om de zon of de sterren te bestuderen. Mijn antwoord is en blijft dat het zowel rechtsgeleerdheid als rechtswetenschap is. Eigenlijk is het vergelijkbaar met medische wetenschap. Naast een aantal algemene regels moeten ook wij via een analytische studie van een casus leren hoe we het recht moeten toepassen. Wij rechtsgeleerden leren wat recht is en hoe het moet worden toegepast, maar wij zijn ook wetenschappers, verbonden aan een academische instelling.

Ik vind het mooi dat dat al bij Inleiding aan de orde komt. Het vak heeft een dubbelfunctie: als studenten per ongeluk voor rechten hebben gekozen kunnen zij er namelijk heel snel achter komen dat ze iets anders moeten doen. Ik zeg altijd tegen ze: “Niet jullie betalen voor je studie, maar jullie ouders.” Er zijn veel meer kosten dan alleen het

collegegeld. Alle mannen en vrouwen die ’s ochtends in busjes stappen, alle mensen die belasting betalen, betalen uiteindelijk jullie studie. Neem daarom je studie serieus en maak een juiste keuze. Inleiding kan een hele goede gelegenheid zijn om dat in te zien. Gelukkig maakt nog steeds een grote groep studenten de keuze om hiermee door te gaan.

Daarnaast geef ik samen met professor Cliteur nog twee eerstejaars vakken die heel belangrijk zijn, Grondslagen van het Recht en Methoden en Technieken van de Rechtswetenschap. Grondslagen is een vak dat je enerzijds laat reflecteren op een aantal begrippen die je hebt geleerd, en langzamerhand maak je zo ook met rechtswetenschap kennis. Anderzijds is het ook een vaardigheidsvak, want je moet ook drie schrijfopdrachten maken die worden nagekeken en waarop feedback wordt geleverd. Bij Methoden en Techniek leert men eigenlijk wat wetenschap en wetenschappelijk denken is, de methode van de empirische wetenschap en de methode van de rechtswetenschap, wat een geldige wetenschappelijke theorie is, wat inductief en deductief redeneren inhoudt. Eveneens leert men het verschil tussen recht en moraal. Na deze vakken is men volledig ingeburgerd in het academische denken.

Ook geef ik vakken in de master Encyclopedie en Filosofie van het recht. Deze master is niet alleen in Nederland, maar ook in België heel populair. Dat is niet zonder reden: deze faculteit staat erom bekend dat het de twee stromingen, rechtsgeleerdheid en rechtswetenschap, verenigt. Leiden was en is het meest belangrijke bolwerk van de rechtsfilosofie in Nederland en België. Onze studenten komen ook heel goed

terecht: bij topadvocatenkantoren, bij de rechterlijke macht, ministeries en het bedrijfsleven. Overal eigenlijk. Daarnaast is onze master ook een beetje een academische kweekvijver. Zo geven wij onze betere masterstudenten bijvoorbeeld de kans om piekdocent te worden bij onze eerstejaarsvakken. Op deze manier kunnen ze alvast een beetje snuffelen aan een eventuele wetenschappelijke loopbaan. De besten hiervan proberen we te behouden voor een promotietraject. Het gevolg is dat een relatief groot aantal van onze masterstudenten een academische carrière ambieert en dat een aantal van hen inmiddels ook aan het promoveren/gepromoveerd is en werkzaam in de academie.

“Hier wordt er meneer en mevrouw tegen verdachten gezegd. Het strafprocesrecht vind ik daarom het kroonjuweel van de beschaving.”

Deze master is niet alleen interessant omdat alle rechtsgebieden vanuit de rechtsfilosofie kunnen worden benaderd, of omdat de geschiedenis van de filosofie wordt behandeld, maar ook vanwege van de schrijfvaardigheid: voor alle vakken moet worden geschreven. Wie deze master voltooit kan écht goed schrijven. Je kunt tevens reflecteren en analytisch kijken naar juridische vraagstukken, iets dat door iedere toekomstige werkgever als pre wordt gezien. In de master geef ik zelf Rechtstheorie en het Strafrecht, en ik begeleid natuurlijk zowel bachelor- als masterscripties die studenten schrijven.

‘Hoe bent u in Leiden terecht gekomen?’

Ik heb eerst zo’n 2,5 jaar aan de medische faculteit gestudeerd, in het buitenland. Toen ik naar Nederland kwam, maakte ik kennis met professor Willem Witteveen (hoogleraar Encyclopedie van de rechtswetenschap). Hij kwam helaas in 2014 samen met zijn vrouw en dochter op tragische wijze om het leven bij de ramp met de MH17. Hij was mijn eerste mentor, ook mijn eerste echte werkgever in Nederland; ik ben namelijk door hem zelf aangesteld als student-assistent. Daarom heb ik ook, toen hij in 2014 om het leven kwam, zijn foto geprojecteerd voor studenten en hen verzocht een minuut stilte in acht te nemen voor hem. Hij deed immers in die tijd precies wat ik nu doe en ik heb veel aan hem te danken. Bij hem begon mijn carrière in Nederland, en feitelijk mijn Nederlanderschap.

Ik kom oorspronkelijk uit een regio waar zaken als recht, vrede en vrijheid allesbehalve vanzelfsprekend zijn. Nog steeds zie je als je het journaal aanzet tragische gebeurtenissen in met name Afghanistan, Irak, Iran en Syrië. De achtergrond daarvan is de vraag naar de relatie tussen de staat, recht en religie. Een vraag die ooit in Europa ook aan de orde kwam, tijdens de Reformatie. Waar moet een wet aan getoetst worden - aan een religieuze wet of een aardse grondwet? Om dat soort vraagstukken komen helaas door aanslagen wekelijks tientallen onschuldige burgers om het leven. Toen ik hier kwam had ik dus een heel ander besef van vrijheid. Ik kwam hier met heldere, eenvoudige vragen naartoe. ‘Waarom slaan mensen hier elkaars hersenen niet in?’; ‘Waarom mogen mensen hier zich kleden zoals ze willen, hoe werkt dat?’ Wij denken hier, wat

belachelijk, dat is vanzelfsprekend. Maar dat is het helemaal niet! Kijk naar conflicten in Afrika, het Midden-Oosten en in Latijns-Amerika. Homoseksualiteit bijvoorbeeld is helemaal niet legaal in veel landen in deze wereld. Zelf je partner kiezen als vrouw is ook in veel landen verre van vanzelfsprekend. Men mag niet overal zijn eigen hersens gebruiken. Deze kwesties raken echt de essentie van de mens.

“Waar andere studenten de nacht doorhaalden met feesten zat ik tijdens het eerste semester tot drie uur `s nachts woorden te vertalen, in de hoop dat ik de juiste betekenis had.”

Toen ik naar Nederland kwam werd mij verteld dat ik gewoon medicijnen moest gaan studeren en dat dit met een paar toetsen geregeld kon worden. Maar dat wilde ik niet, dat was saai. Een paar jaar leren hoe de anatomie van de mens werkt en daarna wat praktijkervaring opdoen, verder niks. Ik wilde juist de belangrijke zaken des levens begrijpen. Ik wilde begrijpen waarom hier vrede en vrijheid is. Dat zijn hele moeilijke vragen. Rechtsstatelijke vragen hebben uiteindelijk een filosofische aard, kijk bijvoorbeeld naar de oprichting van de Verenigde Staten. De oprichting van Amerika is zeer indrukwekkend, het ging over vrijheid, vrede, de rol van de constitutie. Die pijlers bepalen uiteindelijk ons leven. In Leiden golden er toen bepaalde vereisten waardoor ik hier niet kon studeren, dus trok ik naar Tilburg, waar ik liefdevol werd ontvangen en kon beginnen met mijn studie.

In die tijd sprak ik woorden nog heel anders uit. Hoe kon ik nou weten hoe je de c in procureur uitsprak? Er bestond geen woordenboek Perzisch-Nederlands, dus als ik een onbekend woord zag, moest ik dat eerst in het Nederlands-Engels woordenboek opzoeken, en het vervolgens van het Engels naar het Perzisch vertalen. Waar andere studenten de nacht doorhaalden met feesten zat ik tijdens het eerste semester tot drie uur `s nachts woorden te vertalen, in de hoop dat ik de juiste betekenis had. Op een dag kocht ik een Van Dale basiswoordenboek, dat was voor mij een openbaring. Ik heb toen alle andere woordenboeken het huis uit gegooit en ben met dat ene woordenboek uiteindelijk gekomen tot waar ik nu ben. Ik heb daarmee – als jullie mij niet geloven; ik heb de papieren nog – al mijn vakken in een keer gehaald.

Ik had voor strafrecht een 8 en strafprocesrecht een 9,5, die vakken emotioneerden mij ook echt. Ik heb enorm veel gehuild tijdens het lezen over het waarborgen van iemands rechten. Dat raakte me enorm. Waar ik vandaan kom word je gedood, daarna pas gaan ze uitzoeken wat je naam precies was. Ze verzinnen ook dingen: je was een verkrachter, een dief. Ze martelen je voor vragen waar ze zelf het antwoord daarop al weten; en dat alles omdat je het simpelweg politiek met ze oneens bent. Hier wordt er meneer en mevrouw tegen verdachten gezegd. Het strafprocesrecht vind ik daarom het kroonjuweel van de beschaving. Begrijp me niet verkeerd, ik ben geen softie, ik wil dat criminaliteit wordt bestreden, maar die basisgedachte van het wetboek van strafvordering - dat niets plaatsvindt dan bij de wet, dat het legaliteitsbeginsel voorop staat - dat is zo belangrijk. Er zijn genoeg landen in het Midden-

Oosten en andere landen zonder legaliteitsbeginsel. Dat bestaat niet voor hen. Tijdens een proces wordt een delict verzonnen voor je, het hele proces wordt verzonnen.

Ik had mijn propedeuse na een jaar, maar ik wilde meer. Dit gaf nog geen antwoord op de vraag waarom mensen hier elkaars hersenen niet inslaan. Dus ging ik filosofie studeren, en ik heb ook nog een doctoraal internationaal recht gedaan, drie studies dus. In totaal heb ik 5,5 jaar gestudeerd, en ik was ook nog de eerste echte buitenlander aan die universiteit! Een échte buitenlander, die uit het buitenland komt en net Nederlands had geleerd. Dat maakte enorme indruk, dus haalde ik kranten. Sowieso had in de geschiedenis van die universiteit nog nooit iemand op een dag drie studies afgerond, ik was de eerste persoon in die tijd. En om dan ook nog maar 7 jaar in Nederland te zijn, dat vonden ze een krankzinnig verhaal.

Ik ga niet mijn eigen leven of opvattingen als maatstaf nemen voor iedereen, dat is absurd. Maar wat ik wel heel belangrijk vind is dat men beseft dat rechtsgeleerdheid echt een mooie studie is. Je kunt daarmee iets heel nuttigs doen, namelijk problemen in de samenleving oplossen, bijdragen aan vrede, conflicten beslechten. Anderzijds is het ook het meest filosofische vak dat er bestaat. Alle belangrijke wetenschappelijke vragen komen hier aan bod, zoals theorievorming en deductief denken. De rechtswetenschap leent zich uitstekend voor diepgravende wetenschappelijke debatten. Daarom vind ik het heel belangrijk dat de studenten academisch én wetenschappelijk worden gevormd. Dus niet alleen maar leren hoe je regeltjes moet toepassen, maar ook de achtergronden, theorievorming,

en vooral: wat de verschillende mogelijkheden tot redenering zijn en wat de consequenties daarvan zijn. Blijf reflecteren, blijf altijd reflecteren.

‘In zijn diesoratie pleitte rector magnificus Carel Stolker voor het bewaken van de vrijheid van meningsuiting, waarbij hij onder andere u aanhaalde als iemand die onder vuur ligt van kritiek. Hoe staat u daarin?’

Helaas is dit van tijd tot tijd nodig, maar ik vind de vrijheid van meningsuiting zo belangrijk omdat dit het mogelijk maakt dat wij onszelf en de samenleving geweldloos, dus op een vreedzame wijze kunnen corrigeren. Hetzij door ons stemgedrag, hetzij door discussie tussen burgers, tussen ons, filosofen en wetenschappers. Langzamerhand ontdekken wij dat een bepaalde manier van handelen niet goed is, dat een bepaalde manier van inrichten van de samenleving niet goed is, en zo kunnen we onszelf stap voor stap verbeteren. Dat is het kenmerk van democratie: democratie is een samenlevingsvorm die in staat is zichzelf te verbeteren.

Hoe? Door vrijheid van meningsuiting. Iets anders hebben we niet. Computers verbeteren ons niet. Wij kunnen verbeteren. En daarom is dit een belangrijke kernwaarde van een academie. Zonder vrijheid van meningsuiting is dit gebouw een ontziend stenen bouwwerk. Het verschil tussen dit gebouw en een gebouw in Teheran of in Damascus is dat hier collega's het met elkaar oneens mogen zijn, het met de leider van het land oneens mogen zijn, en het met alle voorgangers en alle profeten en alle filosofen oneens mogen zijn. En dat brengt precies de vooruitgang met zich mee. Stel je voor dat we hier niet eens een

discussie over de evolutietheorie kunnen hebben, dat zou heel vreemd zijn. Studenten hoeven wat ze horen niet meteen als waarheid aan te nemen. Natuurlijk zijn er wel een paar dingen die studenten als waarheid moeten aannemen, waar het gaat om de techniek van de wet en het recht, maar wat een student van ons leert is het vermogen tot zelfstandig nadenken en kritische reflectie, dat vermogen willen wij bevorderen. En dat is naar mijn mening ook heel goed aanwezig binnen ons studentencorps. Eerstejaars, dat zijn beginnende studenten, maar later zie je in verschillende studierichtingen dat ze uitstekend kunnen presteren.

Die vrijheid van meningsuiting is de kernwaarde, en ik ben heel blij dat onze rector magnificus zo luidruchtig pal staat voor die vrijheid. Dat is ook internationaal opgevallen, zijn toespraak is ook in het Engels en andere talen vertaald, en veel collega's en professoren in de wereld hebben ernaar verwezen. De vrijheid is ook een beetje de geboorteaakte van deze universiteit: een bolwerk van vrijheid.

“Met een meisje samen ging ik naar een heel gevaarlijk gebied waar al die zwaar verslaafden en criminelen rondliepen. Ik denk dat ze ons uit medelijden niet aanvielen.”

‘U heeft tevens nauwe banden met de journalistiek, tegenwoordig als een opniemaker, vroeger op andere wijze. Hoe bent u daarmee begonnen?’

Ja, dat was echt vroeger. Alles in

mijn leven is in een vroeg stadium al aangevangen, dus met vroeger bedoel ik echt belachelijke leeftijden, 14, 15. Dan kun je zelfs met moeite van jeugdzonden spreken.

Het was na de Iraanse Revolutie, en er werd een cursus journalistiek gegeven voor al die kinderen die actief waren in de jongerenbewegingen van politieke partijen. Die werd gegeven door een mevrouw die heel bekend was en bij een soort NRC Handelsblad van Iran werkte. Er werd toentertijd gezuiverd: duizenden journalisten werden werkloos gemaakt. Een paar jaar later werden de meesten van hen gearresteerd, en nog een paar jaar later werden veel van hen geëxecuteerd als vijanden van Islam en het volk. Vreselijke gebeurtenissen.

Die mevrouw was erg bezorgd dat er straks niemand overbleef in Iran die zou begrijpen hoe je journalistiek bedrijft, hoe je op die manier naar waarheid zoekt en hoe je op die manier berichten schrijft. Dus ging zij een week een cursus geven, en daar heb ik het geleerd. Ik had perskaarten gekregen van allerlei krantjes van jongerenbewegingen. Maar ja, die kaarten werden allemaal waardeloos, we kregen ze 's ochtends en een dag later waren ze verboden. In Nederland kennen we die traditie van verbieden van een krant of tijdschrift niet, maar in die landen is het een fluitje van een cent - dan komt iemand van justitie met een briefje en dan is het dicht.

Dus ja, die kaarten werden continue waardeloos, maar ik heb wel een paar teksten geschreven die werden gepubliceerd. Ik herinner me dat er een ging over drugsverslaafden.

Met een meisje samen ging ik naar een heel gevaarlijk gebied waar al die zwaar verslaafden en criminelen rondliepen. Ik denk dat ze ons uit medelijden niet aanvielen. We werden niet tegengewerkt door die mensen, en hebben mooie foto's gemaakt, en ik heb - denk ik - wel een mooie tekst geschreven met empathie voor deze verslaafden. En een gedicht van me is ooit gepubliceerd, maar echt een kans kreeg je niet want al die dingen werden verboden. Dus in een hele korte tijd heb ik een paar geschreven. Schrijven betekent de taal machtig zijn. Je moet uitdrukkingen gebruiken en soms geestig kunnen zijn.

“Het zou een teken van armoede zijn als je klaar bent met je studie en het enige dat je kunt zeggen is: ik heb rechten gestudeerd.”

Ik heb inderdaad, naast werk aan de universiteit, eerst negen jaar als columnist in het NRC Handelsblad geschreven, en dat doe ik nu voor Elsevier. Verderschrijfsomsstukken voor de Volkskrant, Trouw, en een paar keer voor internationale kranten. Dat vind ik ook belangrijk, want wij zijn naast rechtswetenschapper ook intellectuelen. De wereld begint en eindigt niet in ons gebouw, je moet je opvattingen ook een beetje kunnen populariseren en met de wereld in gesprek treden. Het is ook de wettelijke taak van academici om het publieke debat te bevorderen.

Wat onderzoek betreft richt ik me voornamelijk op de democratie, de weerbaarheid daarvan, de relatie tussen staat en religie, terrorismebestrijding en veiligheidsvraagstukken. En in dat kader focus ik ook op de vrijheid van meningsuiting in relatie tot dit soort vraagstukken, zoals de vervolging van Wilders, en andere vraagstukken over de mensenrechten.

‘Wat vindt u het belangrijkste om aan studenten mee te geven?’

Boeken lezen en films kijken. Niet dat je niet naar het café moet gaan, dat moet je ook doen. Maar maak daarnaast ook tijd vrij om boeken te lezen en goede films te kijken. Recentelijk heb ik een film gezien die vele prijzen heeft gewonnen, Darkest Hour, over Churchill. Heel mooi gemaakt, prachtig. Eigenlijk is dat een gedramatiseerde documentaire. Daar leer je heel veel van en je wordt ook tot denken aangezet. Dat helpt overigens ook om deze studie beter te begrijpen.

Het zou een teken van armoede zijn als je klaar bent met je studie en het enige dat je kunt zeggen is: ik heb rechten gestudeerd. Vroeger was het vanzelfsprekend dat een academicus boeken had gelezen en enigszins een chique uitstraling had. Dat dreigt nu te verdwijnen. Sommigen denken: ‘Ik heb een diploma, en dat is genoeg’. Nee, dat is niet voldoende: je moet jezelf, klassikaal opvoeden, door te lezen, films te kijken, en lezingen bij te wonen. ●

*Door Jurian Bos
& Jetske Krabbendam*

Een nationale DNA-databank heeft nut, invoeren dan maar?

De meeste juristen (al dan niet in spe) die ik ken zijn voorzichtig als het gaat om het treffen van maatregelen die inbreuk maken op de privacy of de lichamelijke integriteit. Het aanleggen van een DNA databank van alle Nederlanders is zo'n maatregel. Ik schaar mezelf onder de "prudenten" en er is voor mij nooit enkele twijfel geweest dat zo'n DNA-databank er niet moet komen.

Totdat onlangs onze minister van Justitie en Veiligheid Ferdinand Grapperhaus (CDA), daarvoor werkzaam als advocaat, zei dat hij de discussie wil voeren over het verplicht afstaan van DNA. De directe aanleiding voor deze oproep was de doorbraak in het onderzoek van de moord op het 11-jarige jongetje Nicky Verstappen met behulp van DNA-materiaal.

Grapperhaus maakt op mij niet de indruk van een crime fighter zoals bijvoorbeeld oud-staatssecretaris Justitie Fred Teeven. Hierdoor begin ik te twijfelen: wellicht zie ik iets over het hoofd en is een verruiming van de wetgeving omtrent het afstaan van DNA-materiaal toch een goed idee. In dit artikel onderzoek ik aan de hand van een aantal vragen of mijn idee, dat een nationale DNA-databank niet wenselijk is, misschien herzien moet worden.

Martijn Berk
Redacteur

Wanneer kan nu DNA-materiaal van een veroordeelde worden afgenomen?

Op grond van de Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden moeten personen die veroordeeld zijn voor een misdrijf waarvoor een voorlopige hechtenis is toegestaan verplicht DNA-materiaal afstaan. Bij lezing van de voorwaarden voor voorlopige hechtenis¹ valt op dat hier al snel aan voldaan wordt: alle misdrijven waarvoor een straf van vier jaar of meer is gesteld komen in aanmerking. Diefstal (310 Sr) heeft een maximale straf van vier jaar en valt dus onder de regeling van voorlopige hechtenis. Daarnaast regelt het artikel nog een aantal specifieke gevallen, zodat bijvoorbeeld ook computervredereuk, vernieling en schuldheiling in aanmerking komen. Of daadwerkelijk een voorlopige hechtenis wordt opgelegd is niet van belang, het gaat erom of het gepleegde delict in aanmerking voor voorlopige hechtenis komt.

Wanneer wordt iemand opgeroepen om vrijwillig DNA af te staan?

Bij een misdrijf, waarop minimaal een maximale straf van acht jaar staat en voor een aantal benoemde gewelds- en zedendelicten kan een DNA-verwantschapsonderzoek worden opgezet.² Naast deze criteria is toestemming van het OM (College van Procureurs-Generaal) of de rechter-commissaris nodig. Bij een verwantschapsonderzoek wordt een grote groep mensen opgeroepen om DNA materiaal af te staan, bijvoorbeeld alle mannen die in een straal van 30 kilometer van het delict wonen. Het afstaan gebeurt vrijwillig en de personen die worden opgeroepen zijn geen verdachten. Door dit onderzoek kan vastgesteld worden of er verwantschap bestaat tussen de persoon die DNA afstaat en het DNA dat op de plaats delict is gevonden, met als doel een kleinere groep van potentiële verdachten.

Wat gebeurt er met het afgenomen DNA van een veroordeelde?

Het DNA-profiel wordt opgeslagen in de DNA-bank van het Nederlands Forensisch Instituut (NFI). Het DNA-profiel blijft afhankelijk van de ernst van het misdrijf twintig of dertig jaar bewaard. Deze DNA-bank wordt geraadpleegd op het moment dat een misdrijf gepleegd is waarbij er DNA van de mogelijke dader is gevonden op het plaats delict. Ook kan het nieuwe DNA-profiel worden gebruikt om te zien of eerder gepleegde misdrijven waar DNA van een verdachte is gevonden overeenkomt. Hierdoor is bijvoorbeeld in 2014 de

Utrechtse Serieverkrachter gevonden nadat hij zijn DNA moest afstaan omdat hij een lokfiets van de politie had gestolen.

Als mijn DNA gevonden is, volgt dan automatisch veroordeling?

Omdat een volledig DNA-profiel bijna uniek is³ wordt DNA-bewijs over het algemeen gezien als ‘hard’ bewijs. Is dat terecht? Om die vraag te kunnen beantwoorden is het belangrijk om te beseffen dat DNA-materiaal op plaatsen kan komen waar de persoon van wie het materiaal afkomstig is, nooit geweest is. Illustratief is het voorbeeld van de zwerver Lukis Anderson, die in Californië verdachte was van een moord begaan tijdens een inbraak.⁴ Het DNA materiaal van Anderson zat namelijk onder de nagels van het slachtoffer. Hoewel er verder niets wees op Anderson als mogelijke dader werd hij op grond van zijn DNA-materiaal toch in hechtenis genomen. Omdat Anderson de nacht van de moord wegens dronkenschap was opgenomen in een ziekenhuis is verder onderzoek gedaan. Na enig spoorwerk bleek dat de ambulancebroeders die Anderson eerder die avond naar het ziekenhuis brachten ook op de plaats delict van de moord hebben gewerkt. Vermoed wordt dat het DNA-materiaal van Anderson via de band van de bloeddrukmeter onder de vingernagels van het slachtoffer terecht is gekomen.

Een tweede aspect dat betrekking heeft op de hardheid van DNA-bewijs is de zogenaamde *prosecutor's fallacy*, waarbij een redeneerfout gemaakt is in de kansberekening.⁵ Neem het volgende voorbeeld: er is een moord gepleegd in een metrostation en op het slachtoffer wordt een onvolledig DNA-profiel gevonden. Op basis van videobeelden is ingeschat wanneer de moord heeft plaatsgevonden. Aan 1000 mensen die op dat tijdstip in het metrostation aanwezig waren werd gevraagd DNA af te staan. Het blijkt dat het DNA-profiel van meneer X een match oplevert. De eerste genoemde stelling uit het deskundigenbericht is: “De kans dat het DNA profiel van een willekeurig gekozen persoon overeenkomt met dit profiel is 1 op de 1000”. De fout die bij de *prosecutor's fallacy* wordt gemaakt is de volgende⁶: “De kans dat iemand anders dan meneer X het DNA-profiel heeft achtergelaten is één op de 1000, dus 0,1%”. Hieruit volgt dan: “De kans dan meneer X zijn DNA-profiel heeft achtergelaten is dus 100% - 0,1% = 99,9%”. Maar deze uitspraak kan alleen gedaan worden als bekend is wat het totaal aantal bezoekers van het metrostation was op het tijdstip van de moord. Stel dat er in het tijdsvenster

van de moord 5000 personen in het metrostation zijn geweest. Er zijn dan 4000 personen waarvan het DNA-profiel niet is afgenomen. Dat betekent dat er dus nog vier andere personen met een overeenkomstig DNA-profiel gevonden kunnen worden. De kans dat het DNA-profiel van meneer X is, is dus niet 99,9% maar slechts één op de vijf. Kortom, enkel de aanwezigheid van een overeenkomstig DNA-profiel zou niet tot een veroordeling mogen leiden, een grondige analyse van de omstandigheden en het deskundigenrapport -waarin onder andere de kansberekening is uitgewerkt- is vereist.

Welke successen zijn recentelijk geboekt met DNA?

Een recente zaak is de eerder genoemde moord op de 11-jarige Nicky Verstappen in 1989. De jacht op de vermeende dader (Jos B.) werd gretig door de media verslagen. Een grootschalig verwantschapsonderzoek begin dit jaar leverde een match op met twee verwanten van Jos B. Omdat hij ook als vermist was opgegeven, is zijn DNA-materiaal van zijn tandenborstel afgenomen. De voorstanders van het grootschalig afnemen van DNA-materiaal lezen hierin hun gelijk. Maar is het DNA-materiaal daadwerkelijk onmisbaar geweest? Jos de B. is namelijk drie uur nadat het jongetje gevonden is op de fiets door de marechaussee nabij de plaats delict staande gehouden. Later, in 2001, is hij nog twee keer als getuige gehoord.

In de moord op Marianne Vaatstra, gepleegd in 1999, is in 2012 ook succes geboekt met DNA-onderzoek. Nadat jarenlang regulier recherchewerk niets opleverde, kon door wetsverruiming een DNA-verwantschapsonderzoek opgezet worden. In dit onderzoek heeft de verdachte Jasper S. - een veehouder die vlakbij de plaats delict woonde - zijn DNA-profiel vrijwillig afgestaan, en liep daardoor snel tegen de lamp. De conclusie die destijds veel gehoord werd is dat deze moord snel opgelost zou zijn als er een nationale DNA-databank zou bestaan.⁷

Conclusie: Een DNA-databank heeft nut, invoeren dan maar?

Het strafrecht heeft naast een vergeldend effect ook een preventief effect. Niet alleen omdat een dader van een delict kan worden opgesloten, en dus niet in staat is om een ander delict te plegen, maar ook omdat een potentiële dader door de potentiële straf afziet van het plegen van een misdrijf.

Eenzelfde preventie kan uitgaan van een nationale DNA-databank: als je weet dat de pakkans aanmerkelijk toeneemt omdat je profiel in de DNA-databank zit, weeg je wellicht eerder af om het misdrijf niet plegen. Het nut van een nationale DNA-bank is aangetoond, maar nut is niet hetzelfde als een noodzaak. Een nationale databank past eerder in een totalitair regime waarbij iedere burger als potentiële vijand wordt beschouwd. Het lijkt mij bijzonder onaangenaam om door de politie van mijn bed gelicht te worden omdat mijn DNA-profiel op het slachtoffer van een misdrijf is gevonden, bijvoorbeeld omdat ik eerder naast die persoon in de trein zat. Hopelijk zal mijn onschuld snel vast komen te staan, maar de psychische shock van de arrestatie, het sociale effect (de burens kunnen denken: “waar rook is, is vuur”) en het economische effect (advocaatkosten, eventueel ontslag omdat ik een paar dagen niet kan komen werken) wegen zwaar.

Een geïmplanteerde chip, waarmee de overheid ieder moment van de dag kan zien waar ik ben, of waar ik ben geweest, is ook nuttig bij het oplossen en voorkomen van misdrijven, een agent of informant op iedere hoek van de straat, ook. Maar net als een DNA-databank zijn het flagrante schendingen van het recht op een persoonlijke levenssfeer (artikel 6 EVRM) en de onaantastbaarheid van het lichaam (artikel 11 Grondwet). En het grondrecht om niet aan de veroordeling van jezelf of je naasten mee te werken verwordt hiermee een wassen neus. Naast fundamentele bezwaren zijn er ook een aantal praktische bezwaren te bedenken tegen een nationale DNA-databank. Zo is er nu al een achterstand bij het afnemen van DNA-profielen van verdachten.⁸ En hoe voorkom je misbruik van de DNA-profielen? En hoe gaat de overheid om met de enorme kosten die die project met zich meebrengt, niet alleen om alle profielen af te nemen en te verwerken, maar ook om de toegenomen aantallen (foutieve) verdachten te verhoren?

Minister Grapperhaus, discussie is prima, maar neem een standpunt in waarmee onze staat niet (verder) afglijdt naar een totalitair regime en verdedig dat met verve! ●

¹ Artikel 67 Sv. ² Geregeld in artikel 138a jo. 151da jo. Sv. ³ De kans dat iemand hetzelfde profiel heeft is minder dan 1 op 1 miljard mensen. ⁴ K. Worth, ‘Framed for murder by his own DNA’, Wired, 19 april 2018, wired.com. ⁵ Zie voor meer uitleg over kansoordelen door rechters het volgende artikel: H. Prakken, ‘Kansoordelen door deskundigen: over ‘logisch’ rapporteren en wat daarbij mis kan gaan’, AA 2018, p. 740747. ⁶ Dit voorbeeld heb ik ontleend aan het rapport ‘De essenties van forensisch DNA-onderzoek’ van het NFI. Verder wordt uitgebreid aandacht besteed aan de prosecutor’s fallacy in het keuzevak ‘Argumenteren voor Juristen’, gegeven door Hendrik Kaptein. ⁷ Onder andere: S. de Jong, ‘Stop iedereen in een DNA-databank. Marianne Vaatstra bewijst noodzaak’, NRC, 19 november 2012. ⁸ C. van der Veen, ‘Profielen van ruim 21.000 criminelen ontbreken in dna-databank’, NRC, 14 juni 2018.

Constitutional dismemberment

Corné Smit
Redacteur

Een nadeel van geschreven recht is dat het niet tijdloos is en dus aangepast moet kunnen worden. Na verloop van tijd wordt immers vrijwel elke rechtsregel door technologische of sociale ontwikkelingen achterhaald. Deze observatie geldt ook in het staatsrecht: geschreven constituties dienen waar nodig aangepast te kunnen worden. Tegelijkertijd bevatten constituties veel fundamentele regels die vaak bedoeld zijn om politieke en maatschappelijke stabiliteit te waarborgen. Daarom gelden voor grondwetswijzigingen vaak verzwaarde procedures.¹ De relatie tussen constitutie, legitimiteit en tijd is daardoor complex geworden.

Eens was dat eenvoudiger. Gedurende het *Ancien Régime*, dus tot het einde van de achttiende eeuw, beschouwde men het recht als van God gegeven en dus als eeuwig geldend. Daarom was ook geen enkele noodzaak om na te denken over de herziening van het recht. In de tijd van de Verlichting en de Franse Revolutie veranderden echter de opvattingen over de essentie van het recht. De gedachte vatte post dat het recht niet van God was gegeven, maar dat het volk de bron van legitimiteit en recht was.² Het recht, en dus ook de grondwet, kon daarom geen aanspraak op eeuwige gelding meer maken. Bovendien kon ook het *droit divin* niet meer als legitimatie van absolute macht voor de vorst dienen. De logische consequentie daarvan was dat recht en macht in tijd zijn begrensd. Daarom moet de wet veranderd kunnen worden en moeten de politici voor anderen ingeruild kunnen worden.³ Vandaar ook de noodzaak van periodieke verkiezingen.

Dat constituties nooit kunnen claimen dat zij eeuwig geldig zijn, roept de vraag op hoe ze veranderd of zelfs vervangen moeten worden. Veel constituties voorzien daarom in een amendementsprocedure, juist omdat ze geen eeuwigheidswaarde hebben.⁴ Vaak zijn die procedures echter bedoeld om relatief kleine wijzigingen van niet-fundamentele

aard mogelijk te maken. Veel ingrijpendere veranderingen in de grondwet komen vanzelfsprekend ook voor. Juist die vormen een breuk in de constitutionele geschiedenis, omdat ze fundamenteel van aard zijn. Er kan in dat geval een compleet nieuwe grondwet worden geschreven. Dat gebeurt bijvoorbeeld vaak als een land na de val van een dictator de democratie invoert.

“Ons staatsrecht is sterk veranderd, zonder dat daarvoor een bijzondere procedure is gevolgd. Klopt dit eigenlijk wel?”

Een fundamentele verandering in het staatsbestel kan echter ook op subtielere wijze plaatsvinden. Denk bijvoorbeeld aan de Europese Unie. De Nederlandse grondwet noemt de Europese Unie niet, maar doet alsof het om een verdrag gaat als zovele andere. Dat miskent dat de Unie het Nederlandse recht diepgaand en fundamenteel heeft beïnvloed. De overdracht van soevereiniteit als het gaat om monetair beleid en begrotingspolitiek zijn immers ingrijpende veranderingen ten opzichte van de grondwet zoals die in de negentiende eeuw is opgesteld. Ons staatsrecht is sterk veranderd, zonder dat daarvoor een bijzondere procedure is gevolgd. Klopt dit eigenlijk wel?

Dit fenomeen kan worden beschreven aan de hand van de theorie van *constitutional dismemberment*. Er wordt geen nieuwe grondwet opgesteld, maar er is evenmin sprake van een wijziging die past binnen de staatsstructuur die oorspronkelijk door de grondwet werd gewaarborgd. “Dismemberment alters the identity, the fundamental values or the architecture of the constitution.”⁵ Een *dismemberment* leidt ertoe dat de ‘legal continuity’ wordt behouden, doordat geen nieuwe grondwet wordt opgesteld.⁶ Dat zou betekenen dat er in juridisch-procedureel opzicht geen breuk plaatsvindt tussen de oude en de nieuwe grondwet. Tegelijkertijd is wel sprake van een ‘transformative change’ en dus is er in materieel opzicht wel degelijk sprake van een breuk. Om het toe te passen op het voorbeeld van Europeanisering: formeel heeft Nederland nog steeds dezelfde constitutie als in de negentiende eeuw, maar in de praktijk is ons staatsbestel onvergelijkbaar met de Grondwet van Thorbecke.

Albert heeft een oplossing gesuggereerd om met dergelijke constitutionele veranderingen om te gaan. Volgens hem moet in dergelijke gevallen niet de normale

amendementsprocedure worden gebruikt, maar de ‘rule of mutuality’: *constitutional dismemberment* moet volgens dezelfde procedure tot stand komen als die waarmee de ratificatie van de constitutie plaatsvond.⁷ Die oplossing is voor het Nederlandse geval problematisch. De Nederlandse Grondwet is immers geratificeerd in 1814 door een groep van bijna vijfhonderd welgestelde heren die door koning Willem I voor dit doel waren uitgekozen. Niemand zal nu nog willen voorstellen om ingrijpende wijzigingen in ons staatsrecht goed te laten keuren door de Quade 500. De huidige procedure om de grondwet te wijzigen – twee lezingen, met een vereiste tweederde meerderheid in de laatste lezing – is dan een stuk praktischer. Tweede probleem is de praktische vraag wie bepaalt of de gewone amendementsprocedure moet worden gevolgd of dat sprake is van een *constitutional dismemberment*. Ook dat argument maakt dat beter de gewone procedure om de grondwet te wijzigen van toepassing kan worden verklaard.

Gelukkig ligt een alternatief van die strekking al even op de plank. In 2007 diende SGP’er Kees van der Staaij een initiatiefwetsvoorstel in, dat een gekwalificeerde meerderheid van twee derde beoogt in te voeren voor de goedkeuring van Europese verdragen.⁸ Weliswaar gaat dit wetsvoorstel uit van de gedachte dat Europeanisering gelijk is aan een normale grondwetswijziging is, maar het onderstreept in ieder geval wel dat we met ingrijpende wijzigingen van het staatsrecht van doen hebben, waarbij een normale meerderheid onvoldoende legitimiteit biedt. Helaas ligt het voorstel pas nu bij de Eerste Kamer voor nog maar de eerste lezing. Het recht mag dan een tijdelijk karakter hebben, van tijdsige wetswijzigingen is zo in ieder geval geen sprake meer. ●

¹ A.D. Belinfante en J.L. de Reede, *Beginselen van het Nederlandse staatsrecht*, Deventer: Wolters Kluwer 2012, p. 159-160. ² C. Depré en J. Yeh, ‘Constitutions and legitimacy over time’, in: M. Tushnet, T. Fleiner en C. Saunders (red.), *Routledge Handbook of Constitutional Law*, New York: Routledge 2015, p. 45. ³ Depré en Yeh 2015, p. 46.

⁴ Ik laat hier de eeuwigheidsclausules in de Duitse grondwet buiten beschouwing, die volgens het ideaaltypische onderscheid dat hier wordt gemaakt een anomalie in het moderne staatsrecht zouden zijn.

⁵ R. Albert, *Constitutional Dismemberment*, Boston Law School 2016 (research paper 424), p. 3. ⁶ Albert 2016, p. 69. ⁷ Albert 2016, p. 90 e.v.

⁸ Kamerstukken II, 2006-2007, 30 874, nr. 3, p. 3 (MvT).

Questionnaire met professor Wim Voermans

Prof. dr. W.J.M. (Wim) Voermans is hoogleraar Staats- en Bestuursrecht.

Momenteel is hij bezig met het schrijven van een boek: *Het verhaal van de grondwet*.

Op zijn website (wimvoermans.blog) publiceert hij stukken in blogstijl over zijn vakgebied en actualiteiten.

**“Wat is uw belangrijkste
karaktertrek?”**

Enthousiasme en nieuwsgierigheid.
Of enthousiaste nieuwsgierigheid.

**‘Wat is uw favoriete eigenschap in
anderen?’**

Optimistische levenshouding en
een open geest, dat vind ik heel
belangrijk. Daar heb ik net een boek

over gelezen van Steven Pinker,
getiteld *Enlightenment Now*. Dat
moet eigenlijk verplicht worden.
Het is een belangrijk boek omdat de
auteur het punt maakt dat we leven in
een tijd die beter is dan ooit tevoren.

‘Aan welke eigenschap heeft u een hekel en wat is de meest overgewaardeerde deugd?’

Meelopersgedrag, huilen met de wolven in het bos.

Matigheid en bescheidenheid.

‘Wat is de belangrijkste eigenschap van een jurist?’

Over wat voor soort jurist hebben we het dan? Ik zou zeggen dat een goede advocaat een mensenredder moet zijn. Een goede rechter moet een kalme scheidsrechter zijn. Iemand die jurist is bij de overheid moet fantasie hebben. Van juridische wetenschappers zijn er te weinig, daarnaast leiden we ze niet goed op. Dat zijn harde woorden, maar we kijken helemaal niet naar de verschijnselen van het recht. We oordelen al voordat we bevinden. We gebruiken in de rechtswetenschap veel te weinig empirie.

‘Wat is uw favoriete wet? Welke wet zou u het liefst afschaffen? En wat is uw favoriete arrest?’

De Wet raadgevend referendum is mijn favoriete wet en Art. 120 Grondwet zou ik het liefst afschaffen. Het Meerenberg-arrest uit 1879 kies ik als favoriete arrest.

‘Wat is uw favoriete bezigheid?’

Absoluut lezen. Ik werd er laatst door mijn vrouw op gewezen dat ik echt de hele dag lees. Als ik ergens ga zitten, in de trein bijvoorbeeld, ga ik altijd zitten lezen. Dat vind ik het leukste wat er is en ik begin het alleen nog maar leuker te vinden. Daarnaast beweeg ik graag, ik ben erg fanatiek in het hardlopen. Twee jaar geleden ben ik Nederlands kampioen marathon geworden.

‘Wie is uw favoriete schrijver?’

Marcel Proust. Ik heb daarover een column geschreven op mijn eigen website, getiteld Proust lezen (A la recherche les temps perdue). Zijn werk is zo verschrikkelijk geestig.

‘Welk fictieve personage bewondert u het meest?’

Daar moest ik lang over nadenken. Is de figuur die ik het meest bewonder, namelijk wel een fictieve figuur? Hij vond zelf van wel: de ik-figuur uit de roman *Op zoek naar de verloren tijd* van Marcel Proust. Wat er zo goed aan is? Nou ja, gewoon alles, maar het meest bewonder ik de carrière-makende hoofdfiguur om zijn moed. Op een kruispunt in zijn leven moet hij kiezen: huil ik mee met de wolven in het bos die de ten onrechte voor spionage veroordeelde joodse officier Dreyfus niet wensen te rehabiliteren – goed voor mijn carrière? Of riskeer ik alles en durf ik me uit te spreken tegen dat onrecht (en laat ik ook zien dat ik half-joods ben)? En dat laatste doet hij als jong ventje – met de lelijke kans dat hij nergens meer welkom is en zijn schrijverscarrière kan vergeten. Iedereen zou Proust moeten lezen. Reuzelollik en herkenbaar.

‘Welk levend persoon bewondert u het meest?’

Willem Konijnenbelt, emeritus-hoogleraar Staats- en Bestuursrecht (Universiteit van Amsterdam, oud-lid Raad van State, wetgevingsadviseur, red.).

‘Wie uit de geschiedenis had u wel willen zijn?’

Ik zou weleens mee willen lopen met Cornelis Felix van Maanen. Hij was een patriot in 1795 die minister

wordt onder Lodewijk Napoleon. Daar wordt hij er eerst uitgeschopt omdat hij geen geheime politie wil oprichten. In 1810, wanneer het Franse keizerrijk weer terugkomt, gaat hij het Conseil d’etat in. Dan stapt Willem-Frederik hier aan land, de latere koning Willem I, voor wie hij minister wordt. Hij blijft dan tot 1843 zitten. Dat was een hele stugge, autocratische man en ik ben benieuwd hoe hij zich door het leven sleepte. Wat gebeurde er allemaal om hem heen?

‘Welke historische figuren veracht u het meest?’

Best een rijtje en ook Koning Willem III.

‘Wat is uw voorstelling van de grootste ellende?’

De grootste ellende vind ik om in gesprekken te zitten waarin iedereen het met elkaar eens is, waar alleen maar clichés en platitudes worden uitgewisseld.

‘Wat is uw favoriete reis?’

Ik heb veel gereisd, dus: de reis naar huis. ‘De reis naar welkom geheten’ (zoals dichteres Elma van Haren dat noemt).

‘Wie is uw favoriete componist/muzikant?’

Erik Satie (Franse componist en pianist (1866-1925), red.)

‘Wat is uw motto?’

‘Ben liever geen doetje met een slap motto als doetje’. •

Door Nathan Oosthoek

Sollicitatieworkshop

Woensdag 10 oktober, 11:00-15:00 uur

Ben jij van plan om binnenkort stage te gaan lopen of voor iets anders te solliciteren? De carrièrecommissie heeft voor jou een sollicitatietraining georganiseerd, die zal worden gegeven door Claire van Raay, recruiter bij Simmons & Simmons. Zij zal je alles leren over hoe je een sollicitatiebrief schrijft, een goed en duidelijk cv opstelt, en wat je wel of juist niet moet doen tijdens een sollicitatiegesprek. Tot slot kun je jouw eigen cv laten checken door Claire.

Aanmelden via www.jfvgrotius.nl

Pleitborrel

Donderdag 11 oktober, vanaf 20:00 uur, Café de Keyzer

Spreeken is zilver, zwijgen is goud - tenzij je als jurist de kunst van het pleiten volledig beheerst. Op vertoon van je ledenpas krijg je het eerste drankje van ons! De borrel zal in het teken staan van de pleitcommissie, die je daar alles zal vertellen over hun ideeën, activiteiten en wedstrijden het komende jaar.

Aanmelden niet vereist

Masterclass Ondernemingsrecht:

Gelegenheid scheidt de dief

Maandag 15 oktober, 17:00-19:00, A051 (Grotiuszaal)

De mastercommissie heeft dit jaar een serie verdiepende lezingen georganiseerd, bedoeld voor studenten die geïnteresseerd zijn in een specifiek deelgebied, en die daar meer over willen leren of zich willen voorbereiden op de praktijk. De eerste masterclass van het jaar zal worden gegeven door Dhr. Frederik Barthel, partner bij HS Law. Hij is gespecialiseerd in het ondernemingsrecht, met name de (bestuurders-)aansprakelijkheid. Als advocaat en curator heeft hij geregeld te maken met turbo-liquidaties en fraude, waar hij ons over zal vertellen aan de hand van waargebeurde verhalen uit de praktijk.

Aanmelden via www.jfvgrotius.nl

Bezoek aan de AEX

Woensdag 17 oktober, Vanaf 12:00

Op 17 oktober zal J.F.V. Grotius afreizen naar de beurs in Amsterdam. En nee, Grotius zal geen aandelen uitgeven. Tijdens ons bezoek aan de AEX zullen wij alles leren over de geschiedenis van de oudste aandelenbeurs ter wereld en over de rol van de beurs in de huidige samenleving.

Aanmelden via www.jfvgrotius.nl

NOVUM magazine is het juridisch faculteitsblad van de Universiteit Leiden, ontstaan uit de fusie tussen het faculteitsblad Trias (1968) en het blad Request (1999) dat werd uitgegeven door het rechtenmentoraat Appèl.

Ons doel is een bijdrage te leveren aan de ontwikkeling van (toekomstig) juridische professionals.

Hoofdredacteur

Jetske Krabbendam

Eindredacteur

Jurian Bos

Redacteuren

Martijn Berk

Nick du Bois

Nathan Oosthoek

Joris van de Riet

Mohammad Sharifi

Christiaan Silven

Ferah Taptik

Corné Smit

Femke de Wijs

Raad van advies

Prof. mr. dr. A.G. Castermans

Prof. mr. dr. P.M. Schuyt

Mw. drs. A.F.M. van der Helm

Jantine Rozenboom, assessor FdR

Fabian Snijder, praeses JFV Grotius

Oplage: 1000 exemplaren

Grafisch ontwerper: Duncan Snel

Drukker: Primus-Print

ISSN-nummer: 1567-7931

© Niets uit deze uitgave mag zonder voorafgaande toestemming van de redactie openbaar worden gemaakt of verveelvuldigd.

Adverteren, solliciteren of reageren: novum@law.leidenuniv.nl

